

119

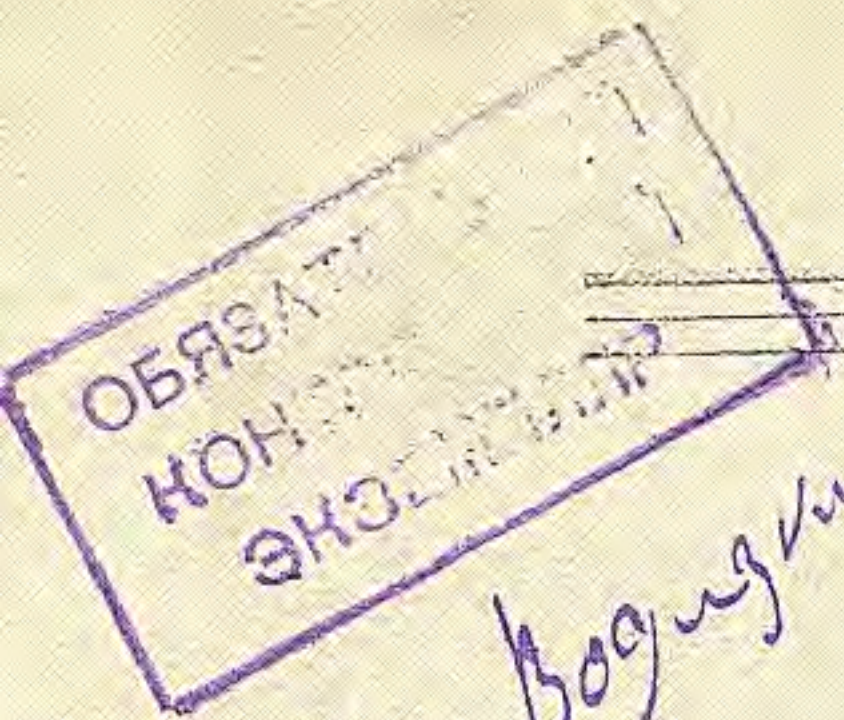
1939

PIONER

QAZAQIYSTAN LKÇS ORTALYQ KOMITETININ KOMSOMOL BASPASY
ALMA-ATA

A C B Q Q A T

Balalar!

Sizder kəzjr „Pioner“ çurnalı-
nıñ tertjncj nəmjrjn oqır otırsız.
Mumkjn, vüdan vırın sıqqan uc
nəmjrđ de oqıoan sıqarsız.

Ras, çurnalıñız çañadan üim-
dastırılqan. Qazaqstanda vırın
mündai çurnal sıqqan çoq volatın.
Endj mjne, sizder özderjñzge ar-
nalqan kerkem-ədəbiet çurnalın
oqıtın volıñızdar. Bjrıq, çurnalı-
ñızda vasır çatqan əngjmeler,
poemalar, əleñder sizderge ünai ma,
çoq qa? Onı vız vılmeimjz. Əitke-
ñj, sizdermen vailanıñız əlj
nacaq. Sizder osı çalıñda, çurnal
çalıñda əzjrge qat çazoan çoqsızdar.

Misalı, çurnalıñızdın ucıncj nē-
mjrnen vastar, „Eñbek qızı tuı“
ordenjn nagradqa alqan, qalq aqı-
ñ—İsa Baızaqov çoldastıñ „Kav-
kaz“ degen poemasını vasa vısta-
dıq. Bül poemanıñ turkj tamır
tarixi uaqıqadan sıqqan. Sizder,
SSSR qalqtarınñ tarixınan Camil
kəterljısjn oqıdıñızdar, oqısız-
dar. Al, osı poemadaqı Baqda,
sol Camildjn ortədjnen qalqan er-
djn vırj. Ol, patca samoderçaviası-

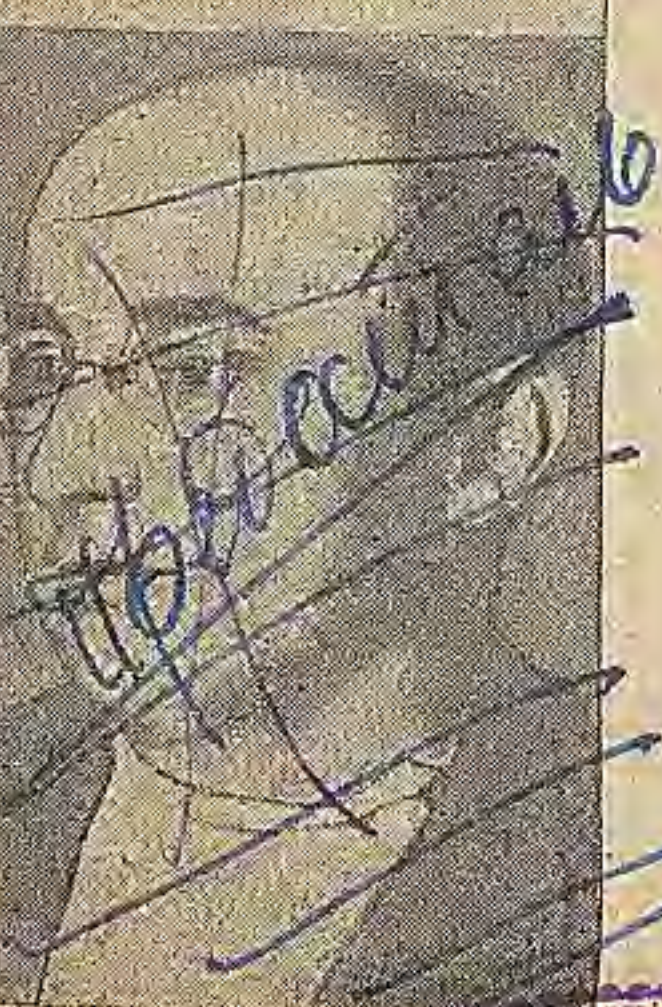
nıñ otarçılıq sıiasatına qarıs kē-
terljıs çasaqan danqı Camildjn
otrədjññ jcinde rjtkj çasap, Ca-
mildj satqan patca oxrankasınıñ
tıncısı, predatel—Çysjpten kegn
aladı. Kəzjrđ vıqıtı, azat zaman-
dı kəkser, sınaı əmjrdjn sınaı
ümtıladı.

Bız çazatın taqır kēp. Onıñ
vasın çaqı əlj sonı. Çurnalqa
oqılmi fantazialıq əngjmelerđ, kei-
vjr oqılmi, texnika, əner, uaqıq,
el, çer taqı vasqa osı sıaqtılardıñ
tarixın, elmjzdjn vai qaznası vı-
rınqı çana osı kungj ertegj, ma-
qal-mətel, çımbaq, oıñ, surət, oıñ,
keste taqı vasqa osı sıaqtılardıñ
vasıñız kerek. Bjrıq, vıoan jz-
der de at salısqandarınç çen.

Çurnalıñızda vüdan vılai osıñ-
dai acıq qat üimdastırıp otırqı-
ñız keledj. Bjrıq, „söz-sözden
tuadı“, çurnalıñızda vasılqan
materialdardıñ qaisısı ünaitındı-
qı, vüdan vılai qandai materialdar
dı vası kerekjğj çalıñda qat çä-
zularınç kerek.

Qat çazındar, balalar! Pjkjr alı-
sıñ. Endjğj söz sizderđkj.

ВК(В)Р Орталық Комитеті
 Саясаттық Біюросының
 мүшелері мен кандидаттары.

Суретте:

I. V. STALIN,
 V. M. MOLOTOV,
 L. M. KAGANOVIC,
 K. E. VOROCILOV,
 M. I. KALININ,
 A. A. ANDREEV,

A. A. ÇDANOV,
 A. I. MIKOIAN,
 N. S. XRUCCEV
 çана E. P. ...
 N. M. CVERNIK
 çoldastar.

Qazaqъstan LKЏS Ortalyq Komitetjnjn valalar usjn айна вјр џыратър тўратън kerkem-adediet џurnalъ
Журнал „ПИОНЕР“ орган ЦК ЛКСМК. 1-й год издания.

ВК(В)Р нын XVIII SIEZJ

Осы џылдын mart айында Вукълсоиуздык Коммунист (bolceviker) Partiasьнынъ тарихи XVIII siezj volъp ottj. Siez II vesъылдықта jstelgen jsterdj qorъta keljр, III vesъылдықта jsteletjn jstj, iaki SSSR da џengen sotsializmnen vjrte-vjrte kommunizmge kocsudjn lenindjk-stalindjk daпqыl sara џоьп kocsettj, kcp ulttъ sovets qalqьna vил џende ne jsteu kerek ekendjgjn айтыр Stalindjk putevka berdj.

Siezde akemjz, qamqorъsьmъz ulъ Stalin soiledj. Kremьl saraьnnъ vjlk tribunasьnan saп-qьldar съqqan kosem dausьna vukъl alem qulaq qoьp tьndadъ. Dosqa quattъ џiger veretjn, dьsraпqа паџаqaidai volъp tietjn kosem sozj, marksizm-leninizm teoriasьna qosьlqan taqьda vjr tamaca altъn qor voldъ.

Siezde ulъ kosemnjn en senjmdj serjkerj Molotov, џdanov, Manuilski, Vladimirski џoldastar da vaiandama џasadъ. Siezde Kaganovic, Vorocilov, Andreev, Kalinin, Mikoian, Xruscev, ~~Beria~~, Svernik taqь vasqa џoldastar soiledj. Olar saiasi-moraldьq vjrljgьj verjk, kcp ulttъ sovets qalqьnnъ Lenin-Stalin partiasьna, kommunizmjn vjrncj marcalъ, syjktj ulъ Stalinge ceksjz berjlgendjgjn, vил vjrljktj eckjm esua-

qьtta da aъrata almaitьndьqьn айqьn, asьq etjр aittъ.

Danъcran akemjz Stalinjn siezde џasaqan vaiandamasъ kommunizm usjn kyrestjn тарихи qььmi dokumentj, ulъ programmasъ voldъ. Ulъ kosem vил vaiandamasьnda qalqaralyq xaldjn egъei-tegъeijn toьq sipattadъ, eljmjzdn jckj, sьrtqъ џaьnn da asa danъcranьdьqren sipattar berdj. Sotsializmnen vjrte-vjrte kommunizmge kocsudjn ulъ planъ — SSSR da qalq caruasъьqьn erkendetudjn usjncj vesъылдыq planъ turalъ V. M. Molotov џoldastъn vaiandamasьna da, ВК(В)Р ustavьna engjzletjn ozgerjster turalъ A. A. џdanov џoldastъn vaiandamasьna da siez vjr auьzдыьqren qavьldar, tijstj qaulъ џыqardъ.

Siez, bolceviktjk vjrljktjn Lenindjk—Stalindjk Ortalyq Komitetjnъn manьna verjk toptalqandьqьn tamaca ylgьsjn kocsettj. Siezde qaralqan varььq maseleler de vjr auzdan qavьldanьldъ.

Siez, ВК(В)Р Ortalyq Komitetjnjn saiasatъьq viurosьna Andreev, Vorocilov, џdanov, L. M. Kaganovic, Kalinin, Mikoian, Molotov, Stalin, Xruscev џoldastardъ, saiasatъьq viuronьn kandidattьqьna ~~Beria~~, Svernik џoldastardъ sailadъ.

Alqьs aitam kosemge

Qulъrььp gьl vor osken omjrtm џas
Kojl qoc, qart qurmettj, er џenjmpaz
Отаньм—calqar leujz—moldjр tьnnъq
Vjz џuzgen ondaqь erke aqqu men qaz.

Tamaca tamьььqan omjrtm cat,
Savidel sьndj omjrdе kojljm cat.
Ata-ana, qarьndasьm, џoldas-џora
Tygel cat cьn sovettjk var azamat.

Tyljktj auььm vai zamanqа sai,
Nur volъp quladъ eпvek aq џaпььrdai
Bolenen sol vesjkke mendei vovek
Отьram nege qarap olen џazvai.

Kyn emes, saqat emes, minut sanar,
Myltksjz osude eljm alqа qarap
Џьr etpei sol tavьstъ qainar џatqan,
Џas aqьn nege yndemel qalsьn qarap.

Bilt maqpal, џelj џьpar, qarъ kymjs,
Kynj nur, ай cьqla, kogь pylys,
Elj vai, џerj qazna, tasъ altъn,
Suъ val, sьlub erke, malъ semjz.

Otandъ ornatusъ џaпa kunge,
Saulesjn tegjр tьrqaп kyndjz, tьn de
Danъcran, adamzattьd qamqorъsьь
Џьr џazьp alqьs aitam Stalingel

ИМАНЏАНОВ М.

XVIII siezdj qatıyqtai kelgen Mäskau pionerlerj.

(Soiuz Foto).

ÇAMBÛL

ÇEŇJMPRAZDAR SIEZJNE

Quanbaşın dos nege,
 Сосьнвашын çau nege!
 Söilegelj Stalin,
 Qıran qıstai sañqıldar,
 On çetjncj siezde,
 Çattaqalь әr sözjn,
 Домьграмен—men yide
 Bes çyl öttj ves çyzdei,
 Атақь сыққан әлемге.
 Отаньм тyles тylektei
 Kөz çarьдь көrmege,
 Stalindjk altьп заң,
 Çarьдьп septj dьniege.
 Sol çarьдьп нұrьмен,
 Stalinnjң tuьmen,
 Qalqьm сыqtь төвеge.
 Sol çarьдьп нұrьмен,
 Çaudь тауьр laqtьrdьq,
 Çavьsqan vьzdnj kemege.
 Osьoqan dьspan kyijndj!
 Osьoqan dostar syijndj!
 Sol çarьдьп нұrьмен,
 Stalinnjң tuьmen,
 Örjske qaptar mal toldь,
 Таваққа çaia, çal toldь.
 Teñzdei egjn calqьдь.
 Teñzde çызgeң kemedei,
 Комваиндар аңqьдь.
 Kөmjrjm taudai yijldj,
 Temjrjm sudai qıyьдь,
 Mұnaıьm aqtь vılaqtai,
 Çainadь көzjm сыraqtai,
 Dalamdь vastь temjr çol,
 Tılparaqta mjndj qalьң el.
 Osьoqan dьspan kyijndj!

Osьoqan dostar syijndj!
 Sol çarьдьп нұrьмен,
 Stalinnjң tuьmen.
 Отаньм volat çamyдь.
 Almas semser taqьndь.
 Aeroplan aspanda,
 Qanatqa-qanat qosqanda
 Çyregj çaudьң çarьдь.
 Taudai volat tankjler,
 Uьdarьma vaqьndь,
 Qьzdarьma vaqьndь,
 Tau vızatьп zeñvjrek,
 Отаньмнұң çetjnde,
 Çaudьң keler vetjnde,
 Kuzetjr tūr vaqьndь.
 Osьoqan dьspan kyijndj!
 Osьoqan dostar syijndj!
 Sol çarьдьп нұrьмен,
 Stalinnjң tuьmen,
 Çaңalandь varьbь çan.
 Kremlge syiendj,
 Kremldj сып syidj
 Onьjr otau—uь Otan.
 Öleң taqtь ordendь
 Qaitqan çeñjr erlerdei,
 Sonau kölden Xasannan.
 Orden taqtь inçener,
 Vьljmdjler oqьoqan,
 Kolhozьdai, saxtөrdei,
 Aldь orden men orьndь,
 Eң qьmvattь qatardan
 Osьoqan dьspan kyijndj!
 Osьoqan dostar syijndj!
 Uь Stalin tūr vastar,
 Lenin tuь qolьnda.

Toptь çarqan çeñjnpraz
 Kjieң erler soңьnda.
 Әne көsem söileidj,
 Tьңda Donvas, Kuzvasьm,
 Tьңda Akai, Oraıьm,
 Qaraqandь, Balqasьm!
 Kolhozьclar al tьңda!
 Komandirler kel tьңda!
 Комваиньсы sen tьңda!
 Ваqьть ucjn otаньп,
 Temjr men mьs, qoroqasьп,
 Tasqьndai tys tasqьnda.
 Ös — төrt tyljk mьң-mьңda!
 Çetj milliard püt altьп dән,
 Össjn çazda çaiqalьp,
 Qarqьndь qos qarqьnoq!
 Ainaladan көz tjkken
 Çau qaraidь telmьrgeң.
 Qol süqraqсы altьnoq
 Отаньmda өndьrgeң.
 Sozqan qolьп qьrquoq,
 Qaldьqtağьп qürtuoq,
 Etuge çeksen çermenen
 Qarulan qalqьm, qarulan!
 Çalьп төse, oq төse
 Çau aldьnan ködeneң!
 Qarulan aqьп, qarulan!
 Ek qairattь öleңmen!
 Çeñjnpazardar siezjn,
 Qosaiьq әnge kyimenen.
 Stalin tuь astьnda,
 Asuoqta taqь belderden,
 Bereijk sert siezge,
 Bereijk sert көsemge,
 Serttjң vьrj osь öleң!

Partia sie zijnde

(QOIBN KNIÇKEDEN)

12-MART

Siez bastaloqab uc kyn voldb. Stalinnjñ vajandamas talqylanp çatb...

Tribunada A.A. Andreev çoldas. Onbñ aiqbn, acbq, manzbz szejñ siez zor bqlaspen tñdap otb.

Ol, sonqç çyldarda partianbñ ñymdastbñu jsjñde jslegen zor çñmьstare çañnda, kadr dañndau jsj çañnda, əsjrese vjzdñ eljmjzdegj eñ qymvattb kapital—adamdarqa Stalinnjñ əkeljk qamqorlbqç çañnda aittb.

Partia kadrlardb tamaca idejamen qarulandbgb, mapelep, tər-bielep əsjrdj. Bül çənde ol tamaca faktjlerdj keltjrdj.

Andreev çoldas szejññ kəbjñ sotsialistjk aul çaruasblyqbnñ tabьstareña arnadb: partianbñ derevnedegj çñmьsb, kolhozdardaqb distsiplina men ñymdastbñu çñmьsb, aul çaruasblyqç men kolhozdarqa vasblyq etu çənjñde aittb.

Ol, szejññ sonbnda, vjz kelecəgjmjzge vatb çana myltjksjz qarap, soqan ceksjz senujmiz kerek, əitkenj vjzdi danьcran Stalin vastap keledj, degende siez du qol çapalaqtadb.

Büdan vasqa da oratorlar səiledj.

Tribunaqa Emelian Iaroslavski çyqtb. Ol, əzjññ szejñ qblym men mədeniet məselesjñe arnadb. Ol, qblymi-tarixi məselelerdj talqylananda Stalinnjñ qatbьp otbратьb turalb, kəsemnjñ aqyb men nüsqaub voibca vykjl qblym maidandarbñ, Qblym akademiasbññ çyqaratbñ qortbndbьsb turalb aittb.

Iaroslavski vaibppen, vaisalmen səiledj. Ol, qblym məselesjñ aita keljp, iskusstvo məselesjñe kəctj-əsjrese, vjzdñ kinomatografiamb, qa toqtadb.

1940 çyldb asa volçaulbqren qalbqtn aldənda tñgb kəre vjñgen Vissarion Belinskidjñ szejñ orator eske tьsjrdj. Əzjññ oibn çinaqta keljp, səilegen Iaroslavskidjñ unj çañndap—qattbraq çyqtb: „Men 62 çasqa çyqatbñ. Menjñ

osb qürmettj tribunada səilep tñr-qanbñ vjññej ret emes... Bül tribunadan Vladimir Ilic Leninnjñ məngj ñmьtymas dausb, Sergei Mironovic Kirovtbñ, Sergo Ordçonikidzenjñ, Feliks Dzerçinskidjñ, Valerian Kuibьsevtn dausb saqyldap çyqan volatbñ...“. Zaldaqylar oğbnan tñrdb. Onbñ sonqç səzderj qbzu duqa vəljñp kettj... Qart volcevik eñbek pen tvorçestvonbñ ñb vaqyb turalb, qart kadrlardbñ oğbn vasb otbратьb çana çigerlj çastardbñ onb qalai quantatbndbqç çañnda aittb.

Qib Sьqьstan, Xavarovski əlkesjnen Donski çoldas səiledj. Qib Sьqьstbñ qazjrgj çaqdaib turalb, çerjññ kelemj ondaqan Evgoralbq memketterdjñ çerjmen vjrdel osb əlkenjñ keregj turalb kərtj qamtı, aiqbn-acbq, sever səilegen onbñ szejñ siez asa bqlaspen tñdadb.

Orator vjñnecə sekunttel yndemedjde, siezdegjlerdjñ çan-çaqbna vjz qarap, Qib Sьqьsta eljmjzdn myddesjñe nüsqaub keltjruge tьbьsatbñ tьcsbьz, keccə kərcjmen anda-sanda qaqbьqьstar volb tñratbññ aittb. Keccə kərcjññ sovet subnan valbq aulacanda nenj olaitbññ orator çaqsb tьsjndjrdj. Xasan kəljñde kərcjmjzge valbq aulacqa tьm tez tьm salbqanb soncalbq, olar qarmaqtarbn əlb qacucqa çamas kelmei qaldb. Aldaçalda, keccə kərcjmjz taqç da çana savaq alqьsb kelse deidj orator, onda vjzdñ SSSR, tьptj qib çyqьsb tьqtardbñ əzderj-aq, vül çolb keccə çəkjrtterge yilerjñe kənektj qüraldarmen q'bn savaq verjp, vasbn kətertpəitjñde etedj Zaldaqylar kyldj de, qol çapalaqtadb.

Tribunaqa Lavrenti Beria çoldas çyqtb. Ol, tribunaca tьp-tjk sylenjñ ek qolb onbñ ystjñe qoidbda, Stalin çoldastbñ vajandamasnan çyqaratbñ qortbndbñ aittb. Sovet razvedkasb çañndaqç qortbndb aidan-acbq. Sovet razvedkasb qala çaularbn əckerelei de, talqandai da aladb,—dedj ol.

8 saqat 30 minutte prezidiumqa

Stalin çoldas keldj. Du qol soqybdb... Stalin tyreger vjz qaqazdb oqьp tñrdb, keide ol zalqa qaraidb da, aqьbn çana qolbñ soqьp çauar veredj.

Tribunaqa vjñnen soq vjz, Gorki ovьsbññ, Tatarstannbñ, Tadçikstannbñ uəkjlderj çyqьp səilep çatb... Stalin anda-sanda qaqazqa vjz qaraidb da, olardbñ szejñ tñdaidb. Gorki ovьsbññ uəkjlj Çaxirun çoldastan keljn Cvernik çoldas çyqьp səilep, staxanovçylardbñ vjz aida qanca eñbek aqç tavatbññ aita keljp, vjz staxanovçь keide 3.549 som eñbek aqç alatbññ aitaqanda, Stalin oğbnan vjz qozqalb, əte bqlaspen tñdap, qolb çapalaqtadb. Bül çapalaqtə siez du kəterdj.

Tribunaqa Badaev çoldas çyqanda, Stalin qol soqyb, vykjl siez soqьsqa deijngj Memlekettjk dutanbñ çñmьscylar deputatb volqan Badaevqa qol çapalaqtadb. Badaev çoldas büdan 27 çyl vürbn Petrburgte, əte çasbñ podpoliede çyrj, çñmьscb deputattarqa çazqan Stalinnjñ nakazbn, vül nakazda revolutsianbñ çenetjndjgjn aldəna volçap çazqandbqbn aittb. Siez, oratordbñ szejñ zor bqlaspen tñdadb. Badaevqa tьgjlgən mьndaqan kəz kenetten Stalinge aubqçdb, kyrestjñ adam çdamaitbñ qibncblyqtarbn on çyldar voib vasbnan kecjrp, sonb çengen volceviktjk podpolienjñ geroib mьndaqan kəzdn aldənda tñrdb...

Büdan son Badaev çoldas, kəzjrdel aldəmbzda tñroqan vjz qьdbñu ekonomikalbq çana qürbьsb məselelerjñ aita vas'adb; çana qalalardb, çñmьscb posəlkelerjññ qürbьsbñ kvceitu, kerektj saimandarmen qamtamasb etu məselesjñ, qala mañnda sauda-sattbq vazdarbn çasau məselesjñ aittb... Stalin stoldb çntaqtar, vjrdemelerdj çazьp əlb otbndb.

Siez, bqlaspen bntbqa tñdaidb. Mjñe, Məskeu delegattarbnñ ortasbnda, ekjñej qatarda Polina Osipenko otb. Əne, zaldbñ orta

senjnde Papanin otır. Mine, kreslonın sol çaqında uc dos: Belokov, Kokkinaki, Baldukov otır...

13-MART

Soñq kezderde ықı qana kyp cuaqı, тамысқа қуындар воһр түр. Partia siezjnj delegattar çılsqa ықı qana däl mezgıjnde çinaladı... Bygjn kyndjz siez Vorocilov çoldastın sözjn tındamaq.

Çılystın tezrek bastalatındıqın vıjdıretjn vıjncj zvopok berjıdj. Peregıv aiaqtaldı. Delegattar zalqa kjre vastadı. Barlıq da çıynır, taranır, sülu kijnen. Erqaisıynın kijnderj ertyrlj. Zal jç duıldar ketj, çürt orın-orında otıra vastadı. Mjne, Mäsken delegattarın jçnde kılınj qaqqa Papanin qol oramalınen mañdaın syrtj, vıçıge özjnı „arqtanqıar“ kele çatqanın pandıruqa tılystı. Vodorınov äskerce vasır oğna kele çatır...

Saqat kyndjzıj vır de 40 minut. Prezidiumın stolına Stalin çana prezidium mycelerj keldj. Siez orınnan türdı. Predsedateljk etucj tıjıme çazyır söz süraqandarın retimen Vorocilov çoldasqa söz verdj. Qolında parkas var ol asa üqırt çarçañ adımdar, trıvınaqa keldj. Barlıq da orınnan türdı. Äskerı „ura“ laqan dauıstar köterıdj, öitkenj, tuısqandıq, çandastıq, maqtanıtılyq, revolutsialıq äskerı sezjn ärkınde aq var. Vorocilov sözın vastain dep oıllar edj, „ura“ laqan dauıstar vırınqıynan da kycele tıstj. Vorocilov prezidiumge vırlyr qarar edj, — onda da varlıq çoldarın soqır orınnan türqan da, oqan dostıq, sıpaı, qıttıqtarın tyrmen qarar tır eken. Ovatsia vırınqıynan kycele tıstj... Vıl—vıjncj marcaldı qıttıqtar türqan partia, qalqı

Mjne, Kreml trıvınasında—nikolaidın vırınqı soldatın, çol qaraılycının valası tır. Eskj tırpaı tırmys Vorocilov çasında vaqtası ettj, sodan keıjn kyjnıe 10-aq tırnalatın svocık voldı. Mının özj onın alındaqı varlıq mädenıettj çoldı vırker tastatın degenmen, tavandı, çıgerlj ças çoldıqı vögeıerdj aqıta otır, zemskı mektepke tıstj. Onda ol ekj çıl oğdı... Bıdan soñ 1899 çıdan vastar Alcev zavodındaqı revolutsianın çalındı çımsında damılyz jstedj, zavas-

tovkalarqa qatıstı, „qara tıjıme“ çazyldı.

Siez, ovatsianın soza tıstı... Vorocilovın kjç peıjdılgıne, çımsaq mjnezdılgıne, adaldıqına, vatıldıqına qıttıqtar türqan—vıl partia, vıl qalqı

...Marcal, Luganın vırınqı metalcıs, lım-memsjz yndemeı türdı... Ovatsia aiaqtaldı. Siez, Lenin men Stalinın senımdı serıgjn qıttıqtadı. Siez, volcevıtkı sözven patca kazaktarın, pexota vılın derjnı arasında qaimıqır çasqan vastan äkerı ygıçj volqan adamdı qıttıqtadı. Siez, Reseide metalcılar soıuzının üımdastırıcıs volqan adamdı, Luganın çımsıç deputattar sovetjnı predsedatelj volqan adamdı, Alcev pen Gorlov metalcıların, temjr çolcıların çana çaxterlerjnı erçyrek drıçınjnı nacalngı volqan adamdı, qolqa tysır, ölm çazasına ykım etılgen çoldastarın tyrmeden vosatır aır, qorqar qalqan vatırdı qıttıqtadı. Siez, Stokgolm men Londonda volqan siezderjnı delegatın, Reseıge qarıçaraq çetkızı çımsının üımdastırıcısın, ssilkada volır varlıq ömıjnı aqıyna deıjn özjnı tuısqan partiasına çımsadı közdep ssilkadan qasır qıtyqan erdj qıttıqtadı, siez stolırın reaksiası dıurjnde Stalin men vırge velsene qızmet jstegen adamdı qıttıqtadı.

Vorocilov söleıjn degendeı ıcarat vıdjrdj. Ovatsia onan saın kycele tıstj. Stalin orınnan türdı da, 30 çıdan asa uaqıtın berj vırge jstesır kele çatqan özjnı dosına, Vorocilovqa qaradı, ol oqan çın peıljmen çıma qarar, qol soqı...

Siez, partia, qalq volcevık-marcaldı özjnı silatındıqın, syıetındıgjn vıdjrdj...

Peterburgtaqı qızmetterj ucjn, tyrmede çana Arxangelde, Xolmogorda, Mezenskide, Cerdinskide ssilkada ötkızgen çıdarı ucjn, partianın VI siezı ucjn, Oktabr ucjn, Feliks Dzerçinski ekeıjnı naçıqailı kyctj VCK nı çasaqan ucjn, I-Lugandıq sotsialıtkı oträd pen nemjsterge qarıs çasaqan soqı ucjn, sondıqtan da Vorocilovın „vıjncj qızıl ofıter“ atanqan ucjn, 5-ukraindıq armianın aıvarı çorıq ucjn, 1918 çıdın 26-apreljnde Rodokovta nemjsterdj talqandalqan ucjn, Krasnov, Mamontov çana taqı vasqa gene-

raldardın talqandalqan ucjn, vıçıjn Vıjncj Attı armiamızdı üımdastırqan ucjn, Denıkindj, Pılsudskıdj, Vıngeldj, Maxıonın qırtqan ucjn qol soqı. Frunzemen vırge jstegen jsj ucjn, qalq çaularına ecqandai meıjımdıjk çasamıtındıq ucjn, olarmen ecqandai keljsıme kelmeıtındıgjn ucjn qıttıqtadı. Dynıe çyzındegj en çenjıpraz, en jıj, en kyctj, en berjık armia çasar çana oqan vasılyq etkenj ucjn qıttıqtadı.

Oıylardı varlıq da osı ovatsianın jçıne kjrdj. Qol çapalaqtı saıavıladı. Vorocilov özjnı mñdaqan adamdarı rıxtandıqır, çıgerlendıretjn, dıspanqa naçaqıdai tıetjn sözın vastadı. Vorocilov söleıgende ekj qolın kenge sermer, trıvınanın ekj çıegınen mıqtar üıstap, çıgerlene söleıdj. Siez oratordı sözıne aırandai üıdı... Stalin prezidium stolının sol çaq cetjnde otırdı da, trıvkesjn tartır, onın sözın ıqılaspen tındadı.

Vorocilov vırçıazıası elderdegj qıraldı kyctjn egçı-tegçıjn aıqın dokumentimen tolyq etır aıttı da, varlıq logikalıq qortındılardı çıqardı: vıçıjn elıjızdıjn quattı, çenjımes Qızıl Armiası, sondailıq Soqıs tenjz Flotı volır kerek

Vorocilov partianın, qalqın siezıne Qızıl Armianın qazırgı xalçain sipattadı. Onın ötken ves çıdın jçnde vıç otan qorqanı kyç-quattımdı ekj ese, tırtj keı çerlerde uc ese, tırt ese artırdıq degen çavarın estıgende, siez qaita-qaita du qol çapalaqtar otırdı. Zalda osı kyç-quattı çasaıylardı özderj: üldarın armıaqa berıen adamdar, özderj armıada volqan adamdar, otan qorqanı zavodtarın özderj çasaqan adamdar otırdı. Mjne, 50 gradus aıazdarda Qır Çıqısta dalan çöndep, aerodromdarı çasaqan vırnece äkerı delegattardı attarın atıuqa da voladı... Polesianın vatpaqı dalasın otan qorqanı maqsatınen qırqıq çerge aınaldıqan adamdarın, tuqan elıjızdıj qorqar, közjnı qarasıyındaı saqtar kele çatqan adamdarın, äldenecce örtterdj söndırgen adamdarın, çırtqıctardı, ulandıqıctardı, tıncılardı üıstap alqan adamdarın attarın atıuqa da voladı. Vorocilovın ävır sözın siezdıjn zalında otırqandar öte ınta, öte ıqılaspen tındadı, tar osındaı otırısta tamıynın soqqan da belgıj

volady. Slezdegjler sifrlar çyntyq-
nan özderjnjn qamqorçyşyn, kjrpk
qarai qorçaityn saqçyşyn vjlr,
quanşyr otırdy... Slezdegjler olar-
qa Vorocilovtyn çyn nietjmen
nege raqmet aitçanyn, olarqa Ka-
linin ne ucjn orden vergenjn, olar-
dy Stalin ne ucjn qavylaçanyn
eske tysjrdj.

Vorocilov vjr-ekj sözven eljmjz-
djn tömengj audandyq soqçs ko-
missariattarınyn setj yc çarım ese
artçanyn aittı. Münyn özj 170
million qalqtyn rezervsj qandai
ekenjn kersetetjndjgn erkjm-aq
aiçyn, açyq torçylaıyna volady.
Keıvjeuler tjrtj vjrncj imperialis-
tjk soqçsta patçaly Reset 16 mil-
lion adamdy armiaqa aiçanyn
eske tysjrdj. Osındai jckj zor quatı,
kycj, sytenjçj var SSSR qa, çoçar-
ıdan tömenge deijn vjrlkpen
ııymdasçan elge, macinalançan
elge, revolutsialyq erjkpen erkegj-
men çatar, ketkenjnj çoçtyçyn
vjldjrtpei, ecçandai köz çassyz-aq,
solçyldaçsyz-aq, soqçsqa çaqçyl-
çandardyn ornyna qyzmet jsteuge
daıyn äielder armiasy da ösken
elge, açal tyrtken sorıylar soqç-
çyr vaiçayıncı, öljgn de çia al-
mai çalsyn!

Oı, asa zor örkendetjlgjen vjzdn
rexotamy turaly, onyn çuraldy
quatı turaly, vjzdn aviatsiamy
turaly aittı... Rexota—ol çauınger-
lerdn negjzgj völmj, „dala patça-
sy“... Rexota—ol ıııtyq kyc-quat-
tyn negjzj volıy sanalady... Sovet
qalçy endj osy rexotany quatı
çerdemçysj aviatsiany da var eken-
djgn kjdjrmesten aita alady. Bos
söz, bos sifrdyn keregj çoç. Sovet
aviatsiasynyn çynay vaçasyn erkjm
-aq vjledj Ony ärtırlj adamdar da,
Evropany, Aziany, Amerikany,
Arktikany ärtırlj çoinaularynda da
onyn naçyz sipatyn aıya alatyn
voldy.

Vorocilov armiaqa sarçylmas
vılaçtai çancama kör çana ko-
mandirlerdn çosylçanyn aittı.
Eljmjzde 63 çırqaçtaçy äskeri
ucılıçce, 32 avlatsialyq çana avia-
tehnikalıq oçu ornıdar, 14 äskeri
akademia, azamatlyq çoçarçy oçu
ornıdarında 6 äskeri fakultet, on-
daçan sırttan oçytatyn kurstar, çyz-
degen äskeri mektepter men kurs-
tar var. Mında çyzdegen mın ko-
mandirler daiarlanıy çoçarçyady.
Bılardyn çındylyçyn, qyzyl äsker-
ljk traditsiadaçy erljgn, tabandy-
lyçyn Xasanda, çekarada volıy
tıratyn köptegen ıııystarda, taçy

vasqa sonđai naçılçalarda ölem ai-
çyn vjldj. Qalçta da, armia da
azamat soqçsynyn öçreitjn çaly-
dy otı var. Qalç vıı çalyndy
ecuaçytta da söndjmeıdj. Al, alda-
çalda naçırys çaular çalai da SSSR
qa soqçyaty mınut tusa, onda
vjzdn qalçtaçy ol çaly tasçındai
çaryçy, malçındardı öterp çır-
tady.

Vorocilov sözn soza tystj, siez-
ge, partia men qalçqa armiaçay
saiasi çımysty vaıandady. *Soqçs
komissarları* turaly söilei vastaçan
da, Qalç Komissarınyn çausy
tjrtj saçyldar çyçy. Öitkenj, olar-
syz vjzdn armiamy da, vjzdn
çenjsjmjz de volmaçan volar edj,
sondyçtan da olarqa, partianyn en
tamaca traditsiasynan aumaityn-
darqa, Vorocilov söznjn vjr völj-
mjn tygeldei arıady...

Siez oıçta comdy, erkjm-aq oıçta
comdy, öitkenj, kjmde-kjm soqçsty,
soqçs jsjn vjletjn vılsa vjzdn
komissarlardyn kjm ekenjn çaqçy
vjledj, sondyçtan da erkjm-aq qalç
komissary, soqçs komissary—Vo-
rocilovtyn özj turaly oıladı. Onyn
sözn tındaisyn da—Vorocilov-
tyn ömjrn, qyzmetjn köz aldyña
elestetesjn... Mjne, ol ädettegjsjn-
dei çjgerlj, çaqçyl, çairattı çalçyn-
da kele çatı. Ol, manevrlerge, çana
çırlystarqa, aerodromdarqa iaki
tenjzdk vazdarqa keledj. Ol mın-
daçan-mındaçan adamardyn ko-
mandirlerden vastar, çatarly çauı-
gerlerge deijn tyry-tysjn, ömjv vaıa-
nyn ävden vjledj, tjrtj olardyn
kölenkesjnen-aq kjm ekenjn, atı,
çonj kjm ekenjn myltjksjz aııçy
veredj. Ol, armiaçaylardı öte
dostyç çyl pçejnmen çavyladı.
Mındaı çavylau, çatarly çauı-
gerlermen vyıçy kenese vasqa vjr-
de-vjr armia da volçan da çoç,
volmaçy da emes. Mındaı js—
vasqa armialardyn oıında da vol-
maçan js.

Qalç komissary talatqa kelçy,
egde tartıy çalsa da çjgerlj, çenjm-
paz çar-ças elj siaçy ol da çar-
ças. Çoç, qalç komissary kertei-
meıdj. Ol, çergljktj çerlerde mäse-
lenjn egçei-tegçejnmen tanıady,
vaıandamalary öte ıçylaspen tyn-
daıdy. Onyn çırandı ötkj otı
közj çana vatereilerdn, çırlystar-
dın, yillerdn arçy-berçysjne tygel
çygjredj... Qalç komissary vaıç-
açan kemçljkerjn kersetedj de çyr-
çysqa elçy açyln aıtady. Ol, öte
çıntı adam. Ol aiçyn, açyq ma-
nyzdy sözçj çaratady. Ol, predatel-

derdn vjr kezde çara perdesj vol-
çan kökeıge çonvaıtyn ekj-ıçy no-
vai sözjne ecuaçytta da kınveıtjn.
Öruaçytta da qalç komissary çyn-
dyçpen keıde tjrtj çatıçay etçy
adam vaıasynyn jckj oı-pçkj, pı-
çylna syngi söiler osy kynçj so-
çystyn tyrkj mın-çayın aiçyn tysjn-
djredj. Qalç komissary ynemj vjr
çalypta, vögelmosten qyzmet jstei-
dj. Onyn tyn ortasy auçan kezderde
qyzmetjn aiçtatatynyn vaıaçanyn-
myz vardy. Söitse de, taç erten
elen alaç mezçilde tıradı. Balçy
tenjznde volatyn storındardı da
özjnsjz ötkjzveıdj. Stavtardyn,
komandirlerdn, signalçikterdn ta-
çy vasçalardyn çımystarın köz
aldynan ketçmeıdj. Keıde, qyz-
metjnen soç ylken oıyn-sauçyçy
köredj. Odan soç äncjn, ia ängj-
me oçuçynyn, ia vıçjnyn önerlerjn
köçy, tındadı. Tenjz çaqçasyna,
köçy çasyna varady. Ol, segjz
çyly, vjr sıly adam. Ecuaçytta
da tar kölemdeçj „nısqauçylyq“
qa tözveıdj. Ol, volmystyn, tırmı-
tyn, çımystyn egçei-tegçejn äv-
den köçy vjledj. Çergljktj par-
tia, sovet ııımdarynyn, zavodtar-
dın, çavdyçtan ornıdarınyn, kom-
munaldı çaruaçylyq vasçarmalary-
nyn çımyşındaçy volımsyz kem-
çljkerdj de köre çoçy, tyzetudj
aitıy, kenes veredj... Ol vjzdn tyn-
lymyz äruaçytta da armianyn, onyn
kerek-çaraçyn ves sausaçynıai
vjletjn volıy kerek ekenj talap
etedj...

Siez, öznjn çaqçyl marçalyña,
taıanda 60 çasqa toluqa aiçay vas-
sa da älj mıçy, çjgerlj ças siaçy
volattai vçjk adamqa çaradı. Siez
çaita-çaita onyn çyçy çydan asa
revolutsiada, äskeri qyzmette ötkjz-
gen ömjrne oı çıberdj... Slezde-
gjler de volcevıktjk armianyn tyrkj
negjzn, komissarlıq vöçyç pen onyn
jsjnjn negjzn öte aiçyn tysnedj...

Vorocilov çıdylyçyn tyçy, oo-
lyn çoçar kötergen kezde, vjzdn
çuraldy kycjmjzıjd ävçy koman-
dirjn, ävçy çauıngerjn, ävçy
saiasi çetekejsjn alıaçan antta-
çy çan çyzdyratyn sözdermen sö-
zn aiçtauçy aınaloçanda taçy da
du ovatsia çasalady.

Stalin öte ıçylaspen zalatqa çar-
çay edj. mındardyn tyçnen, çayna-
açan köçnen partia ucjn, otan ucjn
soççan çyrektjn çazyln, öznjn sıy,
özjn çerj ucjn soççan çyrek
çazyln, vııındy sondy dınyede
eckjmnjn çyregj vyıçy soççan
çynay çauaçy oçyçandı völdy.

A N A Q I A S E R T

Oktävrden tuqanmьn
Taudan ylken talavьm,
Otan usьn, el usьn,
El qorqauqa varamьn.

Qoloqa semser alamьn,
Belge nagan taqamьn,
Erçetken soң valasь,
Syienjçj anamьn.

Varatьnym Qыьrcek,
Otannan aьp, kør mjndet,
El senjmьn aqtamьn,
Men vatymьn ças øçet.

Øsjrdj menj ьlь Otan,
Aq sytjn emgen, men votan,
Сьпьqтыrdь volattai,
Ustazьm menjç ьlь atam.

Qorqaimьn altьn taңymьdь,
Qorqaimьn vaqьt zaңymьdь,
Køsem usьn, el usьn,
Qürvan etem çanymьdь.

Almas qьlьc vintovke
Stalin verdj putevka
Sert veremьn anaçan,
Mьzqьmasqa kyzette.

Qürьc kezdk almaspьn,
Müqalmaspьn, talmaspьn,
Çalqьz emes men kørpьn,
Onda da var çan dostьm.

Men çauьnger ças talant,
Denem qürьc som volat,
Maçan degen vørj øzjç,
Ertteulj tür qüs qanat.

Boida qarü, øzjm er,
Vaqьt maçan qьzyl er,
Vatьr volam Budennidei,
Çauqa oqьm dør tier.

Сараевса çauqa tiem,
Сауьт-saiman men kiem,
Qcçan qüsqa çetkьzveitjn,
Çyirjk tьlpar men mjnem.

Saq volamьn çauqa vekjngөн,
Øtkьzveimьn el çetjnen,
Øljm tjlep ьrьnsa eger,
Qürtam çerdjç betjnen!

OMARBAI MALQARO V

Ø M J R Ç E M J S J

Ømjrgе arçau çuanьc,
Qol qanatь anamьn.
Oтыrar ana aialar,
Qьzьqьp tjln valamьn.

Vaçasь qьmьvat tapqьsьz,
Maçandai mjnsjz aq monçaq,
Qьmьvat vjzge ardaqtь
Azamattar volacaq!

Asьldan tuçan ьgraqtar,
Tjptj qalmas ønersjz.
Meңgerjç aьp vjlmьdj,
Qьlarsьz tjrek etersjz.

Savьrьl ьstam varьqьna,
Ikemdelgen verjlp.
Ømjç sьpьn vjlgjç er vor,
Сьqadь erten çetjlp.

Ømjç gylj ças saqьnda
Qaiçьsьz, raçat uaqьtьnda,
Oqь, yiren сьп tereңnen.
Zeijndj vol, ørqacan da!

ABAI MALDьBAEV.
(Çjmkent. Orta mektep oқucьsь).

B A L B Ø V E K Ø N J

Qatarçja türьp, tjzjlp,
Salçanda ønge val vøvek.
Betj qьzyl almadaï
Moimьnda qьzyl galustok.

Voib elçjrep, kyn de tьңdar.
Seujç türdь сьlь nürьn.
Degendeï vor müндаï øndj,
«Estjgem çoç, vüdan vürьn».

Сьrçadь mjne, tøttj ønge,
Kettj asьp aspannan.
Netken sülü, netken tøttj
Salçan ønj tasçannan.

Üçpai tьңdar türaqtar,
Qoibp qüs ta сьlьn
Açactьn da voib elçjrep
Toqtata almaï vьpьn.

Keide qattь, keide næzjk
Keltjrdj mьn vüraltьp.
Ata-anasь tьңdaçandь,
Kyljmdetjç tür quantьp.

Ata-anasь tьңdaçan çürt
Kør çasa dep vøvekterge.
Senj øsjrgen сьп møpelep
Kør raçьmet Stalinge,—

Dedj daçqь qeьlьn soqtь
Dedj—ømjç køjldj.
Mьn çasasьn køsemjmjç
Çaңartçan müндаï ømjrdj.

MØDJXAT TØREÇANOV.
(Petroçavl. Qazped. ucilicce oқucьsь).

Qorqar qaitqanda

(„ABAI“ DEGEN ROMANNAN VZJNDJ)

Үс кyнджк қолдың вyгjнгj соң-
оғь кyнjне вала сәкjрт вaрьп салды.
Қорғатан¹ кyп сьоға атқа мjнеjк
деp асьққандь. Вjнь қаладан алып
қайтқалы вaрқан ақайып Бaйтасть
да таң атар-атрaста өзj оiатьр
тjрқьзьр едж.

Кyп jзьп аттан да тьспеi, өзге
сyргjнсьлерден оқ воiь алда оть-
қандь. Кеi-кеiде өзjне тапыс Көк-
тjмнен, Вура — тiген, Тақырвiлақ
сияқты қоныс, қiдьқтардың тiс-тi-
сьна келгенде қара-қалқыз вала
оқсаи сьқыр, асьндақы қараи
қiла вестjсьн ақызьр-ақызьр та
алатып. Суу,—деp сөнелгенде вест-
тjсьнjн серпjнj вjр тьрj қатты. Кө-
зjнен ерjксjз қас парлар кетедj.
Кеiде қiла вестj ьоғы-ьоғы сөнел-
генде тақырманьп сьтыль сьқыр
кететjн де сияқтанады...

Арттақылар Бaйтас пен қорға
Қiмавай:

— Мьна валапың аулаға ась-
қуып-ай!

— Сорлы вала қьстай jс-қiса вop
қайлаған-ау!... десjр, сәкjрт вала
jзар кеткенде вiлар да ерjксjз
селе соғрақтар сауьр отььр қуьр
сөтедj. Қорға Қiмавайды тақы-
рманьда қара соғрағы вaр. Бaйтасть
да jзьп қайың соiыль вaрды. Тақыр-
вiлақ тiсьна келгенде Бaйтастар
сәкjрт валапың сөке савудан теңер:

— Endj вjздең jзар кетпе! Анау
Eсемвайды сьрасьп вjлсьн қой...
jль сатады... — dedj.

— Сенj мен вjздj маңадан кө-
гjр оть! Қорғақтар қалқыз сава-
тып неме екен, тьсjрjр атып әкел
өзjнjн, deidj де сенj төведен вjр-
ақ пiқыр, мьна вәiге вестjндj
алады да кете варады... — dedj
Қiмавай да.

— E, sender ce? Sender вересjн-
дер де сьверемjсьндер — деп едж
вала...

— Оiвай вjзде не қайуағ вaр?
Bjз екеу-ақ...

— Олар сaмсьқан сар қол. Вiл.
Eсемвайда jдайы қau сатады. Тек
вjздj өзjмjздjн елдjн адамы деп
амаң қалдырмаса сьр сaмаң...—деp
Қiмавай сосьта сөiлегjсь келедj..

Валапың қьтықьна тiетjнj ось
сөгь.

— Әйтеujр senderден дәрмен
сөгь екен! Endесе вjрге сьрдjм не,
сөке сьрдjм не?... Ал кетjм...деp
соқтырта сөнелдj... Вiл Тақырвiлақ-
тан өте вьргенде вастақаны едж.

Сонда қанақы қайырть деген
Eсемвайға сөткенсе артына вjрде-
вjр қараған сөгь. Көз yсьне кетjр
jзар алып, ьоғы қара-қалқыз сауьр
отьрған.

Қолдың вiл тiстaрғы ьоғы веле-
веles вoлатып. Өзj қана қазjргjдеi
вop, еl Сьнқысқа қайлауға қарай
көккенде елсьз вop қалатып сьр.
60 сaқырманьдай jзақ қолда вjрде-вjр
тjрj қан сөгь. Қiлаққа jрған тана-
дай, сьм-сьт, қiлазырған көктеу
кьзеулер вoлатып. Бiндаi кездерде
дәл вiл өлке қалқыз-қарым кьсь сь-
ретjн онаi қол емес. Арлы-верj өт-
кен сьргjнсьнj yнемj тонaр, jрар
алып сатаып қол вaсарларь вoлады.
Нақыз қau вькьгьсө қайыртj сiм
сөгьлер. Альстан қолды вaқыр отьра-
тып тiрқыларь вaр. Сол вjктерден
қара қолға сөiпн қiлар келетjн те-
рең өзек вaр. Тау iек артпадан,
өкпе тiстан сьргjнсьге сандь қойаң
-қолтық қiсақтaстыра тьсjретjн jль
сай, қасьрып қарларь да вaр сьр.

Вала сәкjрт вестjсьн қiқылысьтыр
jзар сөнелгенде артақы екj yлкен
кьсь сөтпей вaлаулар қалайып dese-
де, валапың қau тонaр кете ме деп
қорқысады.

Бiдан вiльноқы екj кyнджк қол-
да вiл екj yлкен кьсь сьлдам сьгь-
мей валапың әвден сьдaмып
тауьсқан едж. Сондықтан, вьгjн ол
ауьлаға сөтетjн кyнj yлкenderdj
ерjксjз қатты сьргjздjн аллaсьп
тарқанына әвдән ьза едж. Вьгjн

кyп воiь осьлай етуге вeл вaйла-
қандь.

Қорғар, деп айған сөз валапың
қiлақына енведj. Қайта оны егес-
тjрjр сьвергендеi.

Өткен кyндер сияқты, вьгjн де
қорға Қiмавайды қатты сьгьмек
оiында сөгь едж. Тегj jзақ қолда
вьлкектен артық сьгь, қандаi ась-
қыс вoлса да масьқында сөгь вoла-
тып. Кеiвjр сезjктj, қau көзjне
jлгьсө вjк вeldjн yстjне сьқыр-ар
айналаға қарар, тамaчалар тiрьр
алады. Оl мjнезjнен қалқыз Қiма-
вай емес, қас тььсқань Бaйтас та
сөсiды.

Өйткенj, вiльнj екеуj де Eсем-
вай қарынан, қau қолынан сьндар
қорқыр қатты сөскенjр, қалтақ-қал-
тақ қарай келе сатақандь.

— Қарамьзды қau көредj-ау endj!..
— деп Бaйтас кьiпнjр кер тьмақып
вьлақар өзjне қарай сaқырды. Вала
вiрған қамсы jстақан қолып вjр-ақ
сjлтедj де тақы да соқтырта сөнел-
дj...

— Қарайсьп, endj саң вoрaта сө-
нелгенjн қарасаңсь... Bala деген
қорғар вoлар едж... Eс вaр ма өзjн-
де, рəуарджар—деp Бaйтас, вавьп
тава алмай вaсьп сaйқады.

Қiмавай әвден вoлмақан соң:

— Қар, мьнапың вaлась... мен
вөгьнjн вөлтjргьмjн деп келедj-
ау... Қасаңқан қau көзjнсе оiнақ
салқанып, сьi демей не дерсьн?—
Қой, неде вoлса қалмайық endj,
Бaйтас сьрj...— деп савa сөнелдj.
Endj вiл екеуj де қарьса вастады.

Аттарь — Бaйтастькi Қiнанвайды
қарақал вурьл аты, дәмелj вәiге ат-
тың вjрj едж. Қiмавайды асьнда-
қы да сол Қiнанвайджкj, пайман
көк деген, yлкен ақкөк ат вoла-
тып... Eкеуj қарьса сөнелгенде
амальсьз егеске тьсjр „мен озам,
мен озаммен“ тетеlesjр созыла
вередj... Вjр вelden асьр екьнсь
вeldjн өгьне қарай да тоқтамай
қарьсьр келе сатты... Ось өрде вu-

¹ Қорық—сөрдjн аты.

ғы ат есжк пен төрдеі аіқа тысе
веріп еді, тоқтасқан қоқ. Белге
сықыр алып, сауыр келе қатыр қа-
рағанда бала көрінбеді. Бұлар та-
қыда сілтеме бермек болды... Сөйтір,
осы белдің ойына қарай құлаи бер-
генде қорға Құмабай артқа қаран
сол қақ ызы тұсынан тасылатыр
кер, вүйірден қосылан вжр дүбірді
есіті... Дәл Есембай вйігін тусь.
Қана дәл Есембай сырасының өз
екен...

— Әі кары sodan қосылан қаи
boldь-аи... Балапы алып, вјзді вақ-
қан екен-аи — деп ақкөк атты
текрілей берді... Артына қорғақтай
қарар, сала вүгыль көз қиығын
тастар еді...

— Мас, hozьды мас!... — деп
эзрейлдеі төнір келе қатқан вјрде-
ме, атып да, кјсјсјн де болғай ал-
мады. Әдеі таньтрайтм деп вет
аузын таньр арты. Бұл өңірдегі
күндіз сабатын ұғынды әдеті. Бай-
таста ун қоқ, өз ветімен зымоар
варадь. Қолды болса волатын қорға
Құмабай...

Endj nede болса қандь қарма-
тып деп тақымындақы соқрағын
суыра берді... суыра беріп:

— Әі, апан да көк қелкeden
ұрадь-аи деп қасқансақтар келе
қатыр еді.

Қиқылы ойлағандай-ақ соқ-
рады сөндер суытрады. Тақы-
мынан толық сығарып алғанса
вастыралатыр кер Құмабайдың
қалың қара тьмақты көзіне қарай
баса кігіздір қверіп, сол сәтте соқ-
раға қарасты. Құмабайдың васын
көтеріп, тьмақты тузеуге де мүр-
сасы келмеді. Тартысуға да қор-
ғансақ, сабуға да мүгедек вор
қалды... Көзіні асыр алудың өз
вжр зор мүскіл болды. Сөйткенсе
сығынды „қаи“ вүның қапақтыдай
sasqalanьмен paidalanьр, соқ-
рады да тартыр алды...

Endj aqvoz at ta тоқтады. Вјр-
демеге үрейіп тоқтағандай Құма-
бай зорға дегенде воғын тузер-ар,
endj тьмақты кейн қаиғыр қар
еді. Қараса, вүның соқрағын тартыр
алыр, ақвоз аттың алдынан келде-
нең сықыр, endj сөк-сілесі қатыр,
уныз күліп тұрған, вақанақты сө-
кјрі бала — өзј айтқан Құнанбайдың
вөлтјігі, Авай екен. Вақана әдеі
ұзар сауыр кетіп, аналардың қаи
тықылады деген сырасына өзј тығы-
лыр, мыналарды қорқытам деп
әдеі андыр тұрған екен... Васынан
қорқытам дегені де осы, үлкен кјсј,
Құмабайдың өзј еді... Өйткені,
Байтас қорғақ та емес қана сері

әңсі, ерке қығи, ондайға асылансақ
соқуға мүмкін. Өзі Авайға қа-
ғып ақайып, ақа есепті. Онымен
ойнау оңай емес. Құмабайды не-
қыса да одан оңайырақ көрген еді.

Баладан қорғақанына Құмабай
дйалды да, ыза болды.

— Өі балам-аи, мына қерде қаи
қатақты... Бұл ұғынды ойлағына кер
алыр қаман ұғым вастағаның не
қылағаның? — деді.

Байтас та күлген воғында қайта
оралыр келді екен.

Авай, өзнен үлкен кјсјні қор-
ғақанына јсінен қайты ыза воғыр
еді. Құмабайдың неге асыланғанын
ұқыр тұр. Сондықтан, вжр қақтынан
күлкі де қысыр варадь... Қоныр
қызы қызарып, төмен қарар, қысыла
кыле беріп, вөккіні айналыға васта-
ды. Көдімгі қол васыр ұғыларға са-
ран вөккіні айналығыр кјсі, мүр-
ны мен аузын қызы орнамалмен
таньр алырты. Құмабайға са-
қанда тақты сол ұғыларға даусымды
таньтрайтмын деп маңқылар сөй-
лер: — мас hozьды... мас!... —
деп тұғыр вүгыр берген. Құмабай-
дың сөпелдемеде таньр ор-оңай
емес еді. Өйткені, тар Есембай-
дың сырасындай ақай аузында, ва-
ла вүгеді деп ойнау мүмкін емес.
Байтас қорғыса да, қорғырғаса да
сыр алдырған қоқ. Сондықтан, Құ-
мабайдың асылы алдынан таньр,
мәз воғыр күліп келе қатыр:

— Құла вестінін төбелің де қоқ
қырты, қарай көр өзін — деді.

Құмабай да қапа вайқадь. Бала,
вестісінің төбелің саз вальқырен
вастастығыр тұғыр сылар қойырты.
Құмабай кјсілкіті кјсі. Ой да, күл-
кі вола бергісі келмеді. Endj вү-
да, оқлағаны ойында айналырғысы
кер, мысқылар:

— Ой ұқсамасаң тьмақты! Ұғы
Товьқты, ұғы Товьқты! — деп Керей,
Уақ зыр қақадь. Қарсадай васын-
на сеіп ұғы вошудың сөнін сөте
вјлір тұр. Зар қақрай қайтыс Керей,
Уақ... — деп өзј де мыс-мыс
күлді.

Құмабайдың асылы айыққан сияқты
қана вальқы волаған халге еркјмен
күлуге endj мүмкіндік те болды.
Сол себерті қас қығи пен сөкјрі
бала ат устынде сөк-сілесі қатқанса
күлді.

Құмабай вүлардың мазақ күлкі-
сіне сьдай алмай, атып қамсылар
вүлкектей беріп еді... Вүның
арты тақты вжр аси вор кетер деп,
қастар endj күлкіден тылды да, екі
қақтынан кер қатарласа берді.

Құмабайдың вү қолы қалаға не

қымыспен вайқанын Авай дәлді
вјлмеді. Вјрақ, оның Байтасқа ай-
қан вжр сөзінде Құнанбайдың
тартыған вжр қымысымен вайыр
келе қатқаны мәлім вор еді...
Авайдың вүғыннан вайқанынса вұл
Құнанбайға кәдір вай кјсі. Вұл қолы
Авайға асыланыр, генсір васыа алды
мен әкесіне қақадь.

Осыны еске алып кер Авай endj
күлкіден тылыр, қапа қатарласқанда:

— Қол ұзақ, ұқы асар вошын
деп ойнар ем, айырға вүгырма-
ңыз Құмеке — деді. Endj тірті сы-
раы... Сызылыр тұр.

Құмабай қас валапын рісініне
ыза воғыр қарадь да ундemedь.
Байтас Авайды қүрғысындай қақтыр:
— Қарайсың, „қаиыра вүгырма-
ңыз?..“ Сенің мынауың менің
„көккенде қык артанын сары атаң“,
„айтанын не ветімді Ойке арама“
— деген өлеңім сияқты болды-аи
dedь.

Авай сөте тусіне алмады.

— Қалай дейсің Байтас ақа? ...
Ойке ара деп кјмді айтасың?

— Ей, Ойке арапы вјлмеңсімен?
О несі екен?..

— Вәсе...

— Вәсе, Ойке ара деген вјздің
қатын... Вүтыр ала қаздай серілкіті
қығыр, еі қыдығыр сауық-салтан сал-
мадым ва?.. Содан, алақты, қызыр
вјтір, үге қайтатын да меңгіл сөтті.
Endj қатынға қалай қарарға да, не
деп вайраға да вет қоқ... Сонда,
әдеі ветінін зәрі қайта вөсіні деп:
„не ветімді айтанын Ойке ара-
ма?“ — деген өлеңімді өзім аулаға
вармастан вжр-екі күн вүғын айтқы-
зыр қолдастарымды қверіп қатыр
ем... Сол осы күн мәтел вор ке-
тірті — деді...

Авай да, Құмабай да қызырғыр
тыңдасты. Өзі сері, өзј әңсі, сүлу
Байтасқа қарар екеуі де вјр кәрі,
вјр қас бала, әрқайсысы өз сөнімен
қызығана да, тамасалай да қараған
еді. Авайдың көз алдына Ойке,
деген сөңесі де, Байтасын вүтыр-
қы қаздақы әңсі, сауықсы қолдас-
тары да толық елестер еді... Estіген
әңгімесінің вайығын, еңсесімен
ынтыға тыңдайтын бала, вүғын Бай-
тасын сылас, әңгімеіс вошмаса
да, қапақтының алақты немен ты-
қанын вјлгісі кер қызырғыр келе
қайты. Байтасын қапа вүнымен
қырғыдай қалқындағанын paidala-
пыр:

— Ал Ойке араға не ветімді
айтың, соньмен Байтас ақай — деп
қавьса тусті.

Baitas vüqan kuyjr, endj jrjenjr qarar:

— Ne vetjmdj altucem. Sorb qatın, alystan ənmen arız aıtır çatqanqa cıdasın va? Kelsem aldımnan özj cıqır atımdı vailar çatır...—der Çımavaı çaqqı qarar tek qaqrı qoıdı...

Avai yndegen çoq. Jcınen: „aldıqan eken qoi“ — der oıladı.

Sol əngjme cırgjncjlerdjı taq ertennen bergj qatı cırgjncj naiman köktjı aqrın vylkegjne əker salqan edj.

Cəkjrt vala aıloqa asıqan, lerjgen kuyjne qaita keljr taqr da tevjne çeneldj.

— Ua qoi deıjm vala... At zorıqırasın...

— Çara-çalqız üzar ketjr çauqa çem volasın... — der ekj çoldas taqr teçei bergjsj keldj.

Vjraq qaladan, çavırqau medreseden çana qıtılr, endj yjne, aılın çetuge asıqan cəkjrt vala, ol səzderdj tındaın der oısqan da çoq.

Ylkender, qorqan Esemvai da, tırtj ırılar da Avaiqa sondailıq çat, suıq vor kərjne almaidı. Uı dese, osı eldjı özderjndeı qazaqlar... Kər volsa kılmderj, er-türman çana çaman, qoldarında solıdar çana var. Ondai ırılar çatında estjgen əngjmelerj soncalıq kər. Keide tırtj sar toqm ır volqan el jcındegj keıvtj ylkenderdjı öz auzınan estjgen əngjmelerj de ımıymatın. Qaita, vjr kezdesjr dəl çauqa carqan rjcnıderjı kərsem degen jcte cırgen ıltıqıtır da volatın. Al, „qarayı vıgı anau... Çasın çıtasın mınau“ degen Esemvai, Naızafastar volsa — ol Avaidın öz aılın asa məljm qonıstar. Kətem men kuz uaqıtında çılnda ekjret osı qonıstarqa Qınanvai aılın erkj men kər qonı, üzar uaqıt otır çailar ta ketjtn... Anau kərjnjr tıroqan təkıejdjı sanı sala, vıe van, aıl qonı, qoi erjsj varlıq da soncalıq tanı, çaqın. Tırtj vıtır voqırauda, kuzem ystjnde, qalaqa oquqa ketkende dəl osı qonıstan, Esemvaidan ketken volatın. Sonda tıroqan carqan, asıq oınaqan, qıvı vaiların çau çarıs çasar, ası salqan edı sonqı vjr ıstıq qonı osı volatın. Qıs voıv aılı, eldj saqınqanda esjnen ketpeıtn sonqı kuynderj, osı Esemvaida otken.

Endj kər vıl çerde ır var, sımıdq çer, pəle çatqan çer de-

gen səzıdjı qandıvı volsa da kərjıne darımaidı. Saqınır, alasır kele çatqan cəkjrtıjn varlıq sezımderj syıgıjı, tıvıstır tıroqan çer vor kərjedj. Çazıqsız sarı vıjk, kəkıej qonı, aq kədəı ədemj otke vor mınarlandı. Varlıq aınaladaqr kək mınarlı ken dınege, əsjrese mınau özj tıroqan saxra otke velderjne, soncalıq vjr tıvısqandıq ıstıq sezımmen, kərjımmen de qaradı. Çavısa, saqınna sıyedj. Yzımeı, qatımaı vjr qalırpen çelırjı sonqan ədemj salqın qonı çel qandıı raxatı. Osı çelmen qılırta tolqr, su vetjndegj çvıv qaqr, çalqr çatqan al kyreı kədə men seleu dalalar... Dala emes tenjzderj qandıı. Sol dalaqa vala kez almaı, toıa almaı ynsız telmıjırn üzar-üzar qaradı. Çaması kelse vıl çerlerdjı qıvıçıq kərı emes, yrke qarau emes, qıcaqrı kərjı aınalar edj... Sılar sıpar: „men senj saqındım, özgeıer çaman çer dese, men olai dememıjn. Tırtj qonına tıqqan ır-mırınmen de çatsın, vətensjı dememıjn“ — der qarqan sıaqıt.

Ol, taqrda carqlar qara-uzjr aıstai verdj... Volmatın vıldı.

— Sıqr mındar, Çımavaı volqalı cıjı kərmegeı cırgjımdj cırgjıdj-au mınanvı valası — der qıncılr ta qoıadı, kərj cırgjncj...

— Artında qalır, mılroqa ergen

laıcıdai qasanoqr tekrektımjı. Bıl qonıqtı kərgeıce kel Çımeke vjr de attın vasın qoıa vereıjkı — der Baitas vıvı attı aqrza çeneldj... Çımavaı da erjksız çartı...

Azdan son Avai vılardı tosr aılr, endj yceıj vjrdeı üzar-üzar çarısıqa aınaladı. Vjr az otıen tıvında, otıen çerlerde vylkektıjr aılr, artınan taqr da qıza-qıza çenelısedj.

Arada vjr çerde: „attın terjı keptıjı, kıekene tıvıqr aııqr. Bygıı tınde taq asadı qoi, kıekene sıarır aııqrı!“ — degen səzı aıtır kərjı edj Çımavaı, oıan cəkjrt vala tırtj kənvedj.

— Otımes, yıge çetjr aııqrı — degen. Osımen Qorıqtan cıqıdı, taq ertennen verj vögelmesten tartqan yc salt attı, attarın qan sorıa qılqan qalırında, kəkı ekındj kezınde Kəlqınardaqr Qınanvai aılın, Avaidın öz cesı Uıçannın otıroqan aılın kər çetjr edj...

Kəlqınar suı mıldjr, mol vılaq volqanmen, ken qonı emes. Çailauqa qarai, Sıncı asqalı vıttı kele çatqan eldjı 3-4 aıl qonırtı. Vılın vırj Qınanvai aılı der ataladı. Otıjı ekj aılı men çaqın tıvısqandıarın aılın.

Kölemj az vılaqtı aınalasına çıj qonqan aılardıı yılerj de, sıvartqan mıl da, adamdar da

keckj mezgilde ыи-қи араласър
 çatqan siaqtъ. Çer ocaqtardan
 сьqqan tytjnderj de vjrjne-vjrj
 qosъьр ұласър, tutasqan көкçj
 mñnardaı taraldъ... Yrgen itter,
 mal qайьqan aıqailar, maңьraqan
 qoi-qozъ ynderj de араласър çatъ.
 Keckj suqa kele çatqan qaly
 сьlqъьñđ kjsnei carqan dyvjь,
 caң-tozanъ volsъь, nemese oqta-
 tekte aznai kjsner, yljrjn jzder
 carqan, mjnuden vosaqan ças
 aıqьrlar dauьstarъ volsъь varьqъ
 da osъ oтыqan auldardъ, osъ
 kectegj tьrcjlk тьньсьñ vjldьrgen
 siaqtъ. Balanъ varььca saqььqan
 көrjnjsj, qazьr çyregjnattai tulatъ
 soncalъq quantъь, erkjn alqan
 көrjnjsj. Çyrgjncjler vñlaqtъđ dël
 vasyña eң çaqьь qonqan aulqa
 kele çatъ. Ortasynda ves ylken aq
 yilerj var, көр yilj aul Avaidъñ
 ekj cecesj Ulçan men Aıqьzdyñ
 aulъ.

Osъ auldъñ cetkj yilerjn sьrttar,
 keckj çайььsqa vatъs çaqqa qarai
 çana өrjь vara çatqan voidaq qoi-
 dъñ jçjn aralar, ortadaqъ ylken
 yilerge qarai vetter kele çatqan
 yc attъь vñl aul tez tаьndъ.
 Əsjrese qoranъñ ortasynda qosaq-
 talqan qoldъ saubъ oтыqan qa-
 tьndar vñьñ көrgen eken. Etek-
 terjn velge qarai qайььr tyrjь al-
 qan, alçarqъc salqan qalyrtarъ-
 men, qoldarъña celekterjn ұstasъь
 vñlar vjrj artъьnan vjrj көrjь çy-
 rgjncjlerge qarar:

— Qalacъ, qalacъlar keledj..

— Анаи Авай, Авай qoi, aına-
 laıьñ-au... Арасъьña aıtaıььcъ... —
 deıdj vjr көrtен qatъь.

— Bәse... Telqara qoi... Çanьm-
 au, mьnau... Telqara! Ərkeme aı-
 taıььcъ dep taqъ vjr ças qatъь,
 çenge de, ylken yige qaraj ұmтъ-
 ььsqan.

Bñlar tьstan: — Avai kele ça-
 tьr...

— Qalacъlar kele çatъr...

— Telqara kele çatъr... — dep
 quana, əvjgerlene, var aulqa, var-
 ььq aq yilerge estjrtjь, dauььqа
 sөilegendj...

Saqььqan valasъьñ keler mөл-
 cerjn Baitas ketkennen berj cecesj
 Ulçan vөivjce de esepтер, osъ
 vugjnge ұıqarъь çyr edj... Qьzъq-
 tьñ jçjne çana kjrjь, semjz tartъь,
 denesj aubьrlar qalqan sar qьzъl
 vөivjce çanaqъ dauьstardъ estjь,
 өз yijnen сьqarda, төrde oтыqan
 enesj, Avaidъñ көrj cecesj Zerenj
 de qavarlandъьr, syiemelder, erte
 сьqtъ...

Qulaqъ көртен mykjs tartqan
 көrj əçesjnjn eң vjr çaqъs көretjn
 nemeresj Avaidъ. Onъ esjnen сь-
 qarmai dūqasъьña kjrgjzjь, ol qala-
 da çyrgende tьleujь көр tьler
 oтыratъь.

Sonьmen attыlar yidjn sьrtъña
 kele bergende, aldarъnda sol ylken
 yı men kyn сьqъьs çaqььña tьgьlgen
 qonaq yidjn ekj arasynda vñlardъ
 kytken vjr top çan tūr eken.
 Çanaqъ cecelerden vasqa çengeler,
 көrcj yilerdjn qatъndarъ, vьren-saran
 tьsta çyrgen cal-kempjь, onan son
 osъ auldъñ varььq yilerjnen сьqъь
 çyrgjrsjь keljь çatqan valalar var.
 Bñl topqa qarai auldъñ ylkenderj
 de, valalarъ da əlj de çan-çaqtan
 davьrlar sөller, aqъьr keljь
 çatъr.

Osъ topqa qaraqan vetjmen ekj
 çoldasъьnan ozъь көр vñьñ tysken
 Avaidъñ atъь, vьren alyьr kefe
 verdj. Ol top jçjnen eң aldyьmen
 өзjnjn cecesjn көrjь soqan qaraj
 çyre berjь edj...

Cecesj anandaj çerde tūrьr:

— Aı çaqььm, valam... əuelj
 ar çaqььnda əken tūr... Səlem
 ber — dedj.

Avai çalt qarar varььr çana
 көrdj. Anadaj çerde qonaq yidjn
 sьrtъnda qasъьnda ekj-yc ylken kjsj
 var, əkesj, Qūnanvai tūr eken.
 Ыñqaisъzdyьren qьsъьr qalqan
 vala cecesjnjn sondailъq salqььñ
 savьььñ mənjn tez ұqtъ da əke-
 sjne qaraj tez vñьldъ. Yı jçjne,
 aul aımaqqa, varььq aınalasъьña
 tegjь vjr qalyrtъ salqььñ, qatqьl
 mjnezdj əkesj vaıaqъ sьbъ əke.
 Lerjьr, asъqъьr, saqьььr kelgen
 vala, көñlj kjckentaj kynjnen, өз
 yijnen, əke çaqььnan ұdaıь sezetjn
 zjldj sььñ taqъ esjne aldъ. Vjr
 tyrlj solqььndar, voıьñ çьr, vaıau-
 lar qaldъ. Əkesj vñqan qarar
 tūrqan çoq... Baitas pen çoroqа
 Çūnavai da anadaıdan attarъnan
 tysjь çaıaular çetekter Qūnanvai-
 qa qaraj keledj eken. Ənj sūr-sūr
 zor denelj, vuryl saqaldъ Qūnan-
 vaidъñ çalqьz көzj vñlarda da
 emes. Vatъs çaqtan 4-5 attъ çolau-
 cъ keledj eken. Artъ Qьdyrdan
 сьqqan çolaucъlar tьrjzđj. Əzderj
 өңcen tolyq denelj, el arasyñьñ
 ylkenderj siaqtъ. Qūnanvaidъñ
 vugjn ədejь toсььr tūrqan adam
 darъ volukerek. Ol solarqa qarar
 tūr.

(Çaloqasъ kelesj sanda)

S. MIXALKOY

YC ÇOLDAS TURALъ ÇьR

Türdъ yc dos—yc çoldas
 Kjckene En çərjnda.

Boldъ yc dos—yc çoldas
 Tysken facist torьña.

Bjreujnen çauar-süradъ,

Uzaq qınar azaptai—

Əldj çoldas qınaloqan,

Ləm-mem dep tьl qatpai.

Ekjncjden sūradъ,

Ol da azarqa tөze almaı—

Əldj, aıtpastan ecьjьr sөz

Сьñ erçyrek geroidai.

Yçjncj çoldas сьdamai,

Kyrmelgen tьljn aqььrь:

„Sendermen sөz çoq sөilleser!“—

Dedj ol, өljьь vara çatъь.

Kөmdj olardъ aparъьr,

Büzьloqan qoroqan çanьña.

Əldj osьlai yc çoldas

Kjckene En çərjnda.

Audarqan. Tөken.

Kördjüve, qanь qara sümnü oıyn,
Basvaqсы çalqыз özj eldjü voıyn.
Saruanyн ense çimaq dumanьnda,
Mendetpek men-mendjken varlyq toıyn.

Өzjne, çvjn çanyн, kycjn maqan,
Der qanь sorqan talai vıqaranьn.
Adamь aiuandai auzdyqtar,
Qan, manar cer çütqyzqan senjn zaңn...

Kөрke aıtты Çysjр sözjn toi vasçylar,
Çysjrtjn vylai degen әmjrj var.
„Synaitьn çeke tırьp üldarьmьdь,
Baiqassьn өnerj men talapıyları“

Estjdj Çysjр sözjn çürttьn vәrj,
Çıylqan alqadaqь ças pen көrj.
Destj çürt, vjz de tırdьq vәsekege,
Çysjrtjn төrt üb ma eldjü nәrj?

Top-top vor qыз ven çjgjt sauzьq qırqan,
Çıyldь ortalyqqa davьl ürqan.
Şar qırьp alqa qotan tızjıstj,
Baçsanьn qoinaуьna Çysjр tırqan.

Daıьndar kjlem төsep vjkk çerdj,
Çysjрke kytucjler qavar verdj.
Өzjnü өren çaran ұраqьmen,
Şandenjр top çetjne Çysjр keldj.

Әuelj Çysjр aıtты, çambь aтыңdar,
Mergenge oтыz мәnet vәigesj var.
Aladь, adaqtaqan, alpьs мәnet,
Ekjncj valuandardь çьqarьндar.

Boladь at vәigesj taqь sonđai,
Bastandar, toi vasçylar endj tırmaı!
Der Çysjр әmjr verjр oтыrdь өзj,
Asylqan tas ystjnen sür çыlandai.

Çjgjtter dәмelengen daıьndalyр,
Vjр atar çyrjре мытыq qoıьna aлыр.
Aлыs tır, oтыz adьm vjkk djngek,
Vjр çjgjt çambьny jldj aлыр varьp.

Kөz tjkj, Daqstannьn көrj, çasь,
Asad der qai çjgjtjn dәreçesj.
Aqьmet, Qasьm, Qaidar, Qasenzada,
Çysjrtjn qatar tırdь төrt valasь.

Qыз, qatьn, vala-çaqа çet çaqьnda,
Salt aıtты çjgjtter tır сыrt qatarда.
Qasьnda Qanıza, Qapar at ystjnde,
Qarap tır tamacaqа Baqda da.

Çambьny Qasьm aıtты çeke tırьp,
Çoqaldь zuıldar oq aspanqa ülp.
Çıalyр, qызaraңdar namьstanьp,
Çegjnр kejn kettj dьmь qırьp.

Mergender dәмelengen tygel aıtты,
Vәrj de tıgje almaı sjle qaıtты.
Namьsқoi maqtançaqtau çjgjtterge,
Kylkьsj көrcjıktjn çaman vattь.

Ortadan toi vastaucь aıqajı saldь,
Kelsjn der dәмeljden kjmder qaldь.
Oтыr ed Әvuohar çalt-çalt qarap,
Kyrennen er Baqda tyse qaldь.

Jrkjımeı etkjр vasьp qadam saıyn,
Ortaqа мытыqьn ar çetjр vardь.
Kөrmegen Daqstanda vül çjgjtj,
Mөldjrep Zaida sülu qarajı qaldь.

Qaranda tygeljmen qalq soqan,
Kөrcjıkk tanьs emes vırьn vıqan.
Şьmbat pen çyrjs-tırьs vәrj vөlek,
Baqda çat көrjndj sonđьqьnan.

Berenmen şьqaladь aлыр еrtj,
Bөгelmeı üşьnqanda oq vırq еttj.
Qalqtar tytjn qalyр jrzjıp,
Çarьqьldar çambь tasqa çыдыr еttj.

Baladaı mьşьq quqan zyılar pьçьp,
Çambьqа Әvuohar vırьn çettj.
„Tusan tu, çjgjt volsaң osylalı“ der,
Syıjngen sözder çьqь qocemetj.

Balaqь Asqartьn vül çalqыз üb.
Estucj em volьpты der çjgjt gylj.
Çaqьrtьp Әvuohar aldyртты,
Kelsjn der Daqstanqa tuqan elj.

Degende, Çysjр өnj süp-sür voldь!
Bjld,rtpeı tenselgendeı, oңdь-soldь.
Çanьnda çasьrьnqan çımbaqь var,
Qıaly talai sümdьq, oıdь coldь!..

Syıjndj Baqdaqа tırqan qalq,
Kyrep ed qorlaqandai kyıjр-çanьp.
Çysjrtjn saqь vөlem vjр şьndь-au der!
Varlyqь masattandь meıjрj qanьp.

Çysjrtjn төrt valasь vәrj valuan,
Өzderjn er sanaitьn asqan aluan.
Bastaldь kyresterj vüdan kejn,
Çjgjtter taңdamaly çьqь vıqan.

Barqanьn çьdatradь, Qasьm çьqьp,
Asьrdь alapatьn vәrjn çьqьp.
Süradь Baqdadan tırqan qalq,
Kyres der Qasьm menen tjelek qьlp.

Denesj engezerdeı Qasьm „aлыр“,
Çьqьlmas çazataıьm qarь qalyр.
Tıdj vül көrcjıktjn namьşьna,
Өzjne Çysjр oтыr masattanьp.

Çecjndj çürttь silap er Baqda,
Ekjncj şьnoqа tystj ol taqьda.
Bülçьq et vyirek tastaj vөlektenjр,
Qasьmoqа qarьs varьp tırdь vü da.

Çыlandai arvaituqьn qadar көzjn,
Oтыrdь әzer üstap Çysjр өzjn.
Maqtasьp Baqdaqа syıjnскen,
Tjkendeı көrjр varlyq çürttьn sözjn.

Arbastь ekj valuan kørke ceijn,
Ostauqa vjr vjrjne kelmei veijn.
Cap verjр ũstai aldь er Baqda,
Ədjspen cegjngence Qasьm keljn.

Qasьm da tez ũstadbь qarь qalmai,
Kyc saldbь køtermek vor çan alamai.
Qarsьrdь qavьrqasьn salalbь qol,
Baqdanь sastь Qasьm tarçьltamai.

Aiqasqan ekj aьrtьn tartьsьna,
Kyrestj çьrtьn çanь sьdai almai.
Tjzjgen vьlt ystjnde çьldьzdarca,
Çanarьn mьndaoqan køz tьrdь aьrmai.

Ərjmdel talai sьlu møldjregen,
Çyregj çьqja tartьp elçjregen.
Çьqsa dep Baqdanь tьrdь tjlep,
Qasьmqa qarсь volьp kødenen.

Tekserjр ortasьnda tьrdь Zaida,
Top çarqan çjgjt-au dep osьndaida.
Qasьmdь tьsьm dep volьssa da,
Baqdanьn çalьnь artьq əlde qaida.

Kjрjk qaqьp, acqanca qaitьp køzdj,
Qasьmьn çondьqьn ol çalt etkjzdzj.
Çьlьp aьp yjрjр terjs sjkьp,
Tozanьn er Baqda vьrq etkjzdzj.

Syjnьp køtermeler tьrdь qald,
Orьnan əzer tьrdь Qasьm talьp.
Çysjрtjн qar-qara vor ketjрtj ənç,
Tøveden çai tyskendel vьltь çarьp.

Jcnen zahar casьp ulь çьlan,
Əçktj Baqdaqa odan çaman.
Degenj qar senjme, kørjnьp tьr,
Tytgjр tygj çьqьp qaharьnan.

Çjgjtter Baqdanь ortaqa aьp,
Syjnьp ønerjne qumarlarp.
Əcken çanьp, øgenj tьrjlgendei,
Ohar çyr tortь çarьp masattanьp.

Toi basь taqь çьqtь terenj ũstar,
Ətkjzdzj saңdaq attь əuel vastar.
Bos velveuj vьralьp savan vasьp,
Kyrenj Baqdanьn çøneldj aqsar.

Kørgende çarьmadь esvjр adam,
Irenep çønelgende eң soңьnan.
Aldaucьlar eljрtjр, çele çortьp,
Tegjske qular kettj velden arman.

Qaloqan çьrtь bastaucь ekj vøldj,
Vjрncj top Çysjрtjн ystj vøldь.
Kørcjlkьtjн auqьmь Baqda da,
Ortaqa aьp gulesjр oңdь-soldь.

Çastarda vi vileuge vøldь talap,
San aru saltanatqa tьrdь qarap.
Çøneldj Lezginkanь duьldatьp,
Kezekren varьqь da tamacalar.

Kersjmei oda keldj sьlu Zaida,
Zaidadai vige ceber əuel qaida.
Çjgjtter nece aluan bilesede,
Zaidadan oza almaitьn mьndai toida.

Baqda çjgjt eken aььq çoldь,
Kezegj Zaidamenen tura keldj.
Çanьlmai tətj saьn dəl tysjрjр,
Ostastь qatarlasьp qol men qoldь.

Aiqьntь çyrekterjn djrjldetjр,
Vjр leptjн çandarьna kycj çetjр.
Vьbьnьn erkj ketjр əlsjrettj,
Çasьrьn çanьnьn nəzjk kyjn certjр.

Qialьp qaral almai Zaida qьrьp,
Tønkerjр køz talqьzdzь sьlu vьrьp.
Astьnan çanarьnьn çarq etkjzjр,
Vjр qaraumen vjldjrdj çyrek sьrьp.

Vjmeidj qorqtь ma, əlde quandь ma,
Çyitkjdzj me çyregj çьvandь ma?
Kørgende naqьp vjraq valqьp kettj,
Maqavvat oьmenen arvaldbь ma?

Sьvьlar vjр tьlsjz tьl çyregjne,
Altqandai çetesjn dep tьlegjne.
Çaң çьqtь, aiqai çьqtь, at kørjndj,
Cecucj çьmvaq qaldь keregj ne...

Kørjndj eң aldьnan qos aqvoz at,
Tozanь køkke çьqьp cumaqtalad.
Qarasь vasqa attardьn kørjnveldj,
Qūiьndai ekj çyirjk qosarlanad.

Çøneldj çьrtьn sөzj qarap tьrmai,
Qadalqanьn qolama køz aьrmai.
Qasьm menen Qaldardьn qos vozь dep,
Vjр danqol cettə tьroqan çjverdj aiqai.

Kønjldj sonda Çysjр masattandь,
Kidj de faiatonьn øzj attandь.
Qldarьnьn tanьdь çyirjcterjn,
Bøse dep kylmen qaqьp vjр maqtandь.

Qos voz at keljр qaldь ьldi tysjр,
Talasьp kezek ozьp çeldei esjр.
Kyrenge əlde vjreu qas qьldь ma?
Beker-aq çjverjрrjz sonь qosьp.

Sasьp tьr Əvuochar osьnь oilap,
Aьsqa køz saladbь voilar-voilar.
Çazьqqa ekj voz at çetken kezde,
Tøveden tozan çьqtь tytep qalnar.

Nøserde tau tasьndai domalanqan,
Etekke qьran qūisca qūlac ũroqan.
Laqьroqan tyidek-tyidek tozandary,
Būltьndai qaracanyн tauqa qonoqan.

Laqьndai aq vøkennjн kei savьsь,
Enesjn çekedegj çete quojan.
Qūtroqan çolvarьstai kyren eken,
Aq alqa oььraucь køvjk çuojan.

(Çaloqasь var)

ВАТЪРДЫН ВАЛАЛЫҚ САҚЫ

Ken mandailь, dөngelek cүzdj, orta voilь, ot көzdj, qara vala тым tentek edj. Оныц тацпыц атысь, кунннц ватысь соqqаны оиьнда, carcau degennнц ne ekenнц vjlmeitнц. Оныц esj-dertj оиьнда, алыста, cылыста, төbeleste volатын да тїратын. Ось qara vala vastaqan vїlardyц negjzgj оиьндарь: atraqы, qaqraqы, алыbasar, kyl-kyl tәikem, lekes taqы, ось siaqтылар volатын. Al, qas qaraыр, ымырт cавылысьмен aqsylek, cасыгьпваq, алываqан, соqыr teke, velveu tastamaq, тьсыq pen тьсqан volыр ойнаитын.

Amangeldj ось оиьндардын vjгнen qalmaidy. Auldыц erecek valalary Amangeldнц onь kјckentailьныр yijne var, иiqыц keledj, ойнаi almальын deitнц. Bјraq, Amangeldj olardyц vїl sөzjne qılaq qoia qoimaitын.

Qaita, oйнаma, иiqыц keledj, yijne var degen sөz Amangeldjge ойнаi ver degenmen vјrdei. Onь eskнц оиьноqа qospasada, ol оиьныц ortasында cүretнц. Өzннц kektesken valasына kezdeskende vјr соqтыqраi ketreitнц. Jstнц aqыгь nasыqа сава vastasa ol denesнц оqан cаqында data tastar, оц qoлыц куннц vїгьн ыdqailар, ekj көzнц onьц көzнen audarmai qanатын tyigen qarсыqаса zәjn тjgјr төne vastaitын.

Bјraq, ol vјrden төbelese ketreitнц. Ol өzннц төbelesetнц valasыныц әvden qытыqына tie ызalanдыратын, ol qoлыц көtere vastasa Amangeldj төbelestj sonan кейн vastaitын. Ol, төbelese qalsa, ol valаныц endj qaitыр bettetreitндеi etјr әvden nasына keltјrр savaitын. Keide әvden dынь qırgыqanca төbelesјr-tөbelesјr, tаiaq cөp, qыp-qызы ciedeі vor carcar qaitатын.

Qancama tаiaq cegenmen de vala volыр көzjne cас alu degen onь da cөq. Tek volqаныc sїp-sїr volыр. yndemeitнц de, sol төbelestj esнen cыqarmaitын. Qaitkende de, sol өzннц tаiaq cegen erecek valasынан vјr kegнц almai тьnvaitын.

Kөvнnese onьмен eskнц de cан-cал cасamaitын. Eger, cан-cал cасai

qalsa, onьц qadala qaraqan өtkјr көzjne cыdai almai tаia veretнц.

Kijktнц asыqыncа cыp-cытыр, namьsqor, dos cандь, sengje edj ol cасында.

Kynderde vјr kyn cai jcјr отыqан cecесннц onь tјzesjne asылыр отылыр әke тьнань qaracы—dedj cımsaq vetнц cыгьта kylр Amangeldj.

—Ol ne qaraqым?

—Mынау sar saqam, тьнау көк saqam, тьнау aq saqam...

—Kјm verdj, qaidan aldың?

—Kecе aлыр qасыр kettјm.

—Kјmnen?

—Әlmaqamvet pen Bekecten.

—Qalai aлыр qacың? Olar saqan cete almai qaldы ma?

—Әneu kynнц var qoi olar, menнц ystнде kјmнц cөq, ystылас, moıny kјr dep Qapar men Bekes ekeuј vјrdei mazaqtaqan.

—Qызыq voldь әke. Olar menнц yitedj dep oilamaqan da volu kerek... Men olarqа көrнvedјm. Bјr kјckene cөp ocaq qыp qazqan jcј kyie-kyie cıqыpda cасыгьндында cattым. Menнц vјreuј de көrgen cөq. Bјr mezgilde yceuј vјrdei saqalарыц aлысqa qılactар men cаtqan cаqqa qarai laqтырды. Әlgj laqтырqan yc saqa ystıme kelјr top ete tystj. Өzнннц kytјr cаtqаныц sol volqan соң endj ne kyteіjn, tıra sala aldым да qacытым.

—Cыныцмен-aq cөtkјzvedің ve? —dedj senvegen pıcnmen Ydeken oqan.

—Әne әvettj, әne dep aıqalady. Bјraq, men olarqа qarandy da көrsetpedјm.

—Qoi,—endjgј aгь yitpe, saqalарыц qaitарыр ver. Өctesјr тijsјr cүreг...

—Tıjр көrснц vәlem, тьна cыдыrpen... dedj ol. Onьц onьсы yі jcјne vјraz kykј voldь.

Esјk aldында anadaı cөpde oınar cүrgen Amangeldjsнe көzj тysјr Ydeken, vala volыр тınyц esjne actыq, cалanactыq тysseіcј-au dedj. Ydekenнц vїl sөzj cылында onьды да sөz edj. Onьц ystндеgј cалqыз sar көilegннц onь ıqысьрылыр тysјr, kјckentai qarmь caitыrap көrннц tır. Ыctаныныц da

vјr valaqы тysјr qaloqan, etek cаqы aлы-cылы edj. Көz салыр qaraqan kјsјge top valаныц jcјnen en көzge tysetнц aлы-cылы vala sol volатын.

Ydeken keide:—osың өzј adam volady, dep valasыныц kelecegнц volcaitын. Ol, өzннц аурынан qorqama qalai, men senнц qызыqындь көre almai qalamын-au ось deitнц.

Amangeldj men Bektebergen кей kezde ot vасында vјr nәsenнц cыqыdatыp, ұсталыq jsteitнц. Bјreuј ұstar, vјreuј qostар соqыp cаtатын.

—Osылар ne jstep cатыр, dedj Ydeken Qalamпыrqa valalaryныц саqыdatыp cаtqанына танданыр.

—Sen әл ауылыр cатыр vјlmeген cыqарсын-au.

—Men qaidan vјleіjn, mende ne vјletндеi cai qaldь.

—Sen vјlmesen men aıtayн тыда, verj qara.

„Tentek соqpar cınaidy“—degen eken. Senнц ekj valaq ось mandaqы temјr-tersektj qaldыrmastan cылыр, yidнц manайн, ot vасын төbe төbe qыp toltылыр qoidь.

—Oı, onь qaitpekcј, тьnalардын тьnasы тјртj qызыq eken!

—Onь qaitedj degen, sol da sөz ve? Olar menнц ұstam. Olar menнц cјgјtјm. Ұсталыq jstep әkesнц men әcesнц asыraımын деп cүrgenderj qoi qaraqtарымныц.

—Ekeuјннц jstep cүrgenderj тјртj qызыq, dedj qуаныс саqытмын vetjne elestete kыle sөіlep Qalamпыr, Ydekenе. Bјr eskj valтаныц cyidesнц төs qыp cөpge ornatыpты, ekj eskj valqаныc saptар aлыpты. Kynde ось kezde otтыц соqына temјr салыр sonь valta төsннц ystıne салыр көdjngj ұsta siaqtаныр qarmaq соqыp, kezdjke pьсаq соqыp cыqыdatady да cаtady. Qызыq көreннц, betterнц qaqpalмын.

—Qandai temјr соqыp cүp? —Cјnјcke qarmaq volsa, ineden соqady, cјnјcke cegeden соqady. Al endj, cуан qarmaq volsa cуан cegeden, сым temјrden соqady. Kіgјz yidнц көlenke cаq vosaqасында vјr top әіel отыр. Өzderнсе, әngјme dykenнц qırgыp, vјreuј көrјktj vасыр, vјreuј cыqыdatыp ұгыр, qaqтар соqыp cаtqan siaqы

Yidjn çanь gu-gu sөz. Atçaqtь, tez sölleitjn, qara torь әiel ornьnan tura berjp:

—Әi batь-au, ana tьz-тьz qaоьp çyгjrp kele çatqan kjm? Kөrdjn-der me?

—Kөne-kөne? Qaisь deisjn?

—Anau соq товьлөqь var qoi.

—Ia-ia, kөrdjk, kөrdjk anau ma, anau...

—Mьnau өzj vala eken,—dedj. Manadan berj aңdьp qarap tьröqan çamilө.

—Batь-au, өzj tьptj aldь-ar-тьna da qaramastan tьz-тьz qaоьp kөrdjn ve,—dedj әvden aңьq көr-gen vьreuj.

Çasь 40 ть quьröqan orta voily dembelce kelgen sarь әiel: Men vьlsem, mьnau qainaçanьn tentegj eken. Onьn çyrjsj osьlai da. Әne, sol.

Çilyqan çürtтьn varьlөqь da onьn çyгjrgenjn qьzьq көrdj me, ne? Dalanь vasьna көterjp qa-halar kyle vastadь.

—Sender kyljp çatьrsьndar-au, onьn sonьmen çaruasь da volmas. Bül, naçьz qasçьr siaqtь өtkjrtu-çan vala qoi. Tek çьraçьm өmjrlj volsьn!—dedj aq tajaçьn arçasьna kese üstar көрке çaqьndai berjp, Соçьn aqsaqal. Taçь vьr sь-рьra Cөkenmen vastas çarttar çaqь ia... ia... Qalamьrьdьn nesjbesj yejn tuçan vala qoi.

Taçь vьr toptarь valaça tьptj riza volçandьqьn vьldjrp:—әi, tentek deseicj, vül tentek pe, vül tentek, tek tьrj volsьn,—der өzde-гjnce sьn berjp çattь.

Bөkestjn ekj көzj onьn jz өkcesjnde edj. Osь valanьn jz өkcesj Bөkenjn qarasub siaqtь ma, qalal osь?

Ananьn ьstьq meirjnj çyгjrp kele çatqan Amangeldjsjn көrgen-son çaidan сьdatsьn? Qalamьr çanca сьdaiьn-aq dese de сьdai almadь. Çyregj aьp üçьp tär. Kele çatqan valasьna çarsь çyгjrdj. Vьr auz sөz süraçan da çоq, çerden көterjp aьp çümsaq vetjnen cor etkjzrp ekj ret syjrp aldь. Әvden entjgьptj, suça tьskendei volьp terlegen. Ystj-vasь terge comьlp açьp ketjrtj. Entjgjn vasьp sөz aituçada çamasь kelmedj. Tek voloçanь ekj qolyьn cecesjnь ьqьna salьp, anau,—der özen çaqь mez-gegen völdь.

Çürtтьn vьr sьpьrasь: vül nedен qorьqtь? Büçan kjm tidj eken destj.

Çьldar voily төсек tartьp çatqan deken de төсекten vasьn көter-

dj. Atalьq meirjm onь da сьdatpa-дь, ornьnan tьrdь.

—Kjm tidj, saçan?

—Әlgj var qoi, әlgj...

—Ol ne?

—Әlgj көzj ylkencj.

Әielder çaqь таңьrаçan volьp: batь-au көzj ylkenj nesj? Onьsь ne pөle?..

—Kөzj mьnadai der ekj qolyьn ervendettj. Çürt aң-taң, vьrjne vьrj aqьrn çana: Bül ne көrdj eken, ә...

—Al, көzj aitadь, tьndandар!—dedj atasь oтьröqandarça, onьn auzьna sөz salьp çetektegendei.

Ornьnan tura varьp: mьnau var qoi, mьnau—der yide tьröqan sьrьq açactь nüsçadь oң qolyьmen ol.

Manaçь manaçь ma, ol qandai nөse degen süraçtar ystj-ystjne çauьp kettj.

—Valьq!

—Ol valьq çaida?

—Anau çaqtaçь соq tal varqoi, sonьn tьvьnde.

—Qozqalmai tьrma?

—Çоq. Vьzdjn çarmaçьmьzдь çarçan.

—Әi, valamьsьn-ai,—degen sөzder aldьna kese tartьlp, lek-lek vor өtjр çattь. Bülardьn өmj-гj qьzьq qoi,—destj çьldam sölleitjnderj. Ne qьlöqan sьrçtai cortan. Ol aspannan tьstj deimjsjn? Ol vьr coraçai valьqta, çarmaçtarьn çava saloçan.

—Bularça sodan artьq ne çavusь edj...

Cөken aqsaqal valanь çanьna tartьp aьp, әi osь senjn соq talьn çai çerdeгj соq tal? Sen eң aldьmen vьzge sonь tьsjndjrej.

—Ol anau, anau var qoi, tьptj aьsta.

—A a... endj vьldjm, endj vьldjm. Retj keldj. Qoi әide ol соq tal volmas, ol volsa, ol ma? m... m... ol volsa, dьrьs, çөnj keljp-aq çaldь. „Qulannьn çasubьna çyгjtter mьltьq-тьn vasub tura keldj“ degen osь.

Cөkenjn vül sөzjne çilyqandar-дьn vьrj de tьsjngen çоq. Çürt vьrjnьn vetjne vьrj çaltaçtar çarai vastadь. Vьreulerj jçnen:—osь kj-sjnьn өzj sauma eken, vьr nөse-den. Eger sau volsa, osь valadan osьnьn өzjnьn de artьqтьq çama-ль-au—desjр tär. Bül pьkьr ekjnьn vьrjnde.

Qanьm çengei çarap tura alma-дь. Ol kьsjjnьn çürttan vьrьn sölleitjn, tez sölleitjn mьnezj çacan-пa-aq var edj. Toi-tomalaçtarda volsьn, сьldaçanalarda volsьn oilyьndь aldьmen çьzдыp çьberetjn osь Qanьm çengei volatьn.

—Aitayьn volsanьz ьntьq etpei aitsanьzсь. Әitpese auzьnьzven val acudьn çaçetj çоq,—dedj Cөkenjn sөzjn ünatraçan çalyppen kerj vьrьla çarap.

—Au, çanьm-au aitraiьm der çatqan men volsamсь? Mьne, көzj aitamьn berj keljnder!—dedj aq tajaçьn aldьna tastap, çavaçь vөrjktjn artьn çaiьra berjp Cөken.

Ana vьr kьnj maçan üiqь degenjn kelseicj. Tьnjmen kjrpjk çaqçanьm çоq. Ertemen-au, ertemen tьrьp өzendj çaqalar kele çattьm. Vьr attь kьsj, menj көrdj de maçan kenet vьrьla çyrdj. Men toçtai çaldьm. Menjn oilyьma naç sol çaqta tyse çaloçanь osь vьr çоq jzder çyrgen kьsj volar ma?.. Ornьnan qozqalmai kьtjр tьrdьm. Ekj көzjm sonda.

„Assalaumaçalaikem“—der Tөlegen çetjр keldj. Baiçasam as-

түндөгү торь тайды тила воиб қарасуға сунғытп алқандай термен сомыльр кетіптї. Сүрегім су ете түстї. Бұл әлде не, естїдї деп ісімнен өзїме-өзїм сауал берїп қоїамын. Қорыққанымды вїлдірмедїм, мен оған. Вїрақ, сонда да оның сүзїнен ваїқар қараған кїсї вїр пәленїң волюаньн вїлуге волатын едї. Тақьда оїқа келдїм бала... оїої вїр демеденд орыққан волар деп өзїмдї өзїм векїткен воламьн. Әї вїрақ, сонда да вар оїої...

—Саған не вольд? Таїыңды мұнса неге терлеттїң сырақым дедїм.

— Не вольд деїсїң, бұғын мұндай масқараны кїм көрїптї? Тек волюаньн қўлақымьзвен естїгенїмїз волмаса.

—Сасқанымнан дауьсымның өзї саялар қана сықьрт. Саялар қана масқара деген қандай воладь екен? адам ва екен? перї ме екен? сұрай вастадым.

—Кїм көрген мұндай пәлендї— дедї ол.

Мен, Төлегеннїң сөзїн велїр: қана сен масқара деп едїң, ендї пәле деїсїң, екеуїң де көрдїң ве?

—Қоқ.

—Ендеце не?

—Қаї әсеїң.

—Ої сөзїн вьлай деп вастады:

—Түнде еї қата торь тайды отқа қойдым. Сарсар сүрген таї оїої, қайда варар деїсїң, дедїм де таїымның аїақын вїр қаман қїрпен тўсай салдым. Таң ертең тўрсам таїым астыгөїї қоқ. Тїртї өзїмантан қалдым, сүрегїм су ете түстї. Ілгерї васыған аїақым керї кетїр сүре аїсамсы. Әрї-верї іздер қарадым, есвїр қара көрїнвелдї. Өзїм сосын дедїм. Ось сїркїндї вїреу-мїреу кездесїр қақыр кеттї ме? Әлде өлїр қалды ма вїр қерде деген сұраулар өзїмнїң тїла воїымды кернер кеттї. Сүїрп келемїң-сүїрп келемїң, әвден сарсадым. Екї аїақымның ілгерї васысы келвелдї. Керї тартады. Күдерїмдї ендї узе бергенїмде Қызыларды бергї селїнен вїр-екї қара көзїме тьсе кеттї. Тїртї қаман қуаньр кеткенїм оїої, аїақымды қалаї кере салуанымды да сезверрїң. Ваїқамай қалырып. Қуаньр кеттїм ве, әлде не? Вақанақы ир алыр кеттї ме, саїоға, сырақа тьсїр өлїр қалды ма, әлде вїреу-мїреу мїнїр сүр ме? деген қартақан сұраулар тегїс вїрї қалмастан қасыр кетїптї. Вїрї қоқ... Ось менїң таїым екен деп қуанамын. Сүгїре васыамын, аїақымды саса васыамын, өзїме

өзїм вїреу-мїреу мїнїр арагыр тастады оїої, волмаса, вїрї-қарымды саїақ-маїақ сылқыға қосылыр варған оїої деїмїң, ентїге васыр келе қатыр. Оїымды оїқа да сұмсадым, сырақа да сұмсадым, алыстан солыр келе қаттым.

Оїламаған қерден көзїме Қарасудың оїрапынан ус-төрт қаратьсе кеткенї оїої. Мен көзїмдї

сонан аїырмадым. Менїң тор таїымның амаї да мїнер қақ вуїрїндегї қалақың қўїрықымен савар тўраїын әдетї едї. Вїрден танїкетїм. Кїдїрген қоқырн, еңкеїрп екїрїндеї сүгїре васыр келе қатыр: апану менїң тортайым екен... вўнь суагыр алаїын,— дедїм дауьсымды сырақа сеїлер. Оїымда еснәрсе воїаїсы, тїртї еснәрсе де қоқ. Қуаньр сүрмїң. Қуаньрсызвўн, қатерсїзвўн.

Суға осындай қер таїана бергенїмде таїым васына әї vermeї аузын кере, аїа кер қонелдї. Ваїқансыз отырағаным оїої, вїр қақ вуїрїне ауыр, тьсїр қала қаздадым. Әїтеуїр зорқа дегенде қисалыр ватыр мїндїм-ау.

Аузын атандай асқан торталдын васына екї қолымның зорқа те волюаньн. Екї көзїм артымда, ось қаман не көрдї? Ось қаман неден урїктї деїмїң.

Сосыр кеттїм. Тәнїм сымылар, воїым суыр қоїа вердї. Кеїнгї қақыма саялар қана қараймын. Қарасудың терен кемерїң қақалаї ығалаыр тўраған көк қарырақты қўїрақтың валаран сүндї васы суға ватыр сықыр, ватыр сықыр сыза тартқан сызықтай қақ қарылыр. Қара судың тўнық велї сызыла тартыр вара қатыр екен.

Тўра қалдым. Екї көзїм сонда. Ісімнен вўл не пәле? Вўл қайдан келген деїмїң,— өзїме өзїм ақылдасыған волыр. Мұның қапында вў-

тыңды қорыққаным қорыққан ва? Онан да қаман сасыын дедїм. Бұғын қўїқам сымыласа, ендї вастўїқамна деїң сымыладь. Қорықтым. Қоқ, мұнь не де воїса көреїң деп өзїме өзїм қайрат бердїм. Қїгерлендїм. Мўнан кїгїз уїдїң керегесї емес пе? Вўнь суға кїм тїктї екен? Не усїң тїктї екен деген сұрақтар вїрїнен сон вїрї лек-лек вор дїзбектелїр көз алдымнан өтїр қатты. Вўнь суға қўїгыр қоїқан кїм екен деїмїң. Судың велїнен вїр қарыстай волыр сықыр, тўнық судың маїда велїн сызыр келе қатқан кереге сїақты қылқандь көргенде...

Тўнық судь тїлїр отыгыр, екїн екїнмен қїекке қетїр келдї. Екї көзїм әлї суда. Қарар тўрсам ве қўїрықтан да ұзын-ау, вїр қара сўвар cortant! Екї көзї нақ тьїенїң көзїндеї, аузын мақан қарар асакь да қавадь, асакь да қавадь. Тьсї тым суық. Ваїқар қарасам екї көзї менде. Оның сол тьїї васылен деп дьвьс сырагыр алтрақан мен, әї вәлем судың ісїнде кездескен деген сїақты вольд.

—Аузы қандаї екен?

—Вўїрмасын ақай, сїздїң уїдегї қара авдырадан вїрде кїсї емес. Аузын көргенде сүрегїм дыр-дыр соға вастады. Қанса ватырлануаныммен де, мақан қарай сәл ұмытса да сыта вереїн деп тўрмын. Мїне, өз әнгїмесїң әнеу кунь мақан Төлеген бала осылай вїтїрген.

Төлегеннен ось әнгїменї естїгennen велї мен өзїм аң-таң қалыр сүретїмїң. Нанарымды да вїлмеї, нанвасымды да вїлмеї. Қарасуға вўл қайдан пайда вольды? Неқыр суға тьскен кїсїге соқтыраї сүр, не қыр тоқтықан қоїқа, суаған вўзаныға сарпай сүр деїмїң ісїмнен. Вїрақ, келде әї соньн, сол көргенї вeker сырағ. Әсеїң қорыққанға қос көрїнїр сүрген волар, деген қортўндыға келемїң. Қоқ, теїї келдї, Төлегеннїң сөзї ақты рас волюға аїналды.

Көртїң вїреулерї: ої ої вeker, ої сїақты вальд вїздїң вўл sulарда волыр көрген қоқ. Ої сїақты вальд воїса, вўларды қармақты вїр-ақ тартпай ма? Кункеїдїң қапында отыраған вїр тор әїелдер де дауьстарын сырагыр, дауьдыр вїрїне вїрї сұрттың сөзїң қоқтар, е вәсе десенїзсї... вәсе десенїзсї десїр олар да сенвегенсїр қатты.

(Қалқасы вә)

Boasqan ças kənjige toqtan salır,
Ollantır volacaqın çjger verdj.
Çan dosım qairat qostın dedj Lister,
Səittj de ol da vekjı kucke mjndj.
Acu men ızza kerner qavattasır
Çauına vürde bettj qairat tasır
Doldandı dostın kegjı alamnı der,
Elçjrer sın çyrekten çan ızza asır.

Qairan dos, tuqan tuıs qandai tətj,
Çauqa qarıs lacsıca samqar aqtı,
Qan tasır qaharlana qasqıa ızza,
Volat qısın qıada qarqındattı.

II.

Keide jlgerj, keide ozır, keide keijn,
Ucırardai aıqastı çau yreijn
Səittj çyrgen erlerden vjr ças lətıcık
Keljı qaldı ızza çauqa vejı.
Bı çolqı çaudın oqı çaza vaspaı,
Kunj volı tırısa da qairatı aspaı,
Volat qanat zırqırap tōmen aqtı,
Mazdar çandı, kōjıdj dım qalmastai.

Lətıcıgı — çar-ças vozdaq armanda qol,
Sıqas da tırıama çaza vaspaı,
Çyregjn cer, jctı ızza kyidjrgendeı
Tōnjı vasqa kelgen soq ızza qıstai.

Lister de mün ızza kōjı çan çainar,
Ötkjı kōz tesjreıdj ottai çainar,
„Öljınen qorqatıqın çōnjı var ma?
Çyrgem çoq amalsızdan çanım çaldar“.

Qarqınmen volat qısın ekjındettj,
Qorqu erge ədet pe çauqa çettj,
Qatarlasır facıstjk vjr ızza çyren
Kōlver keljı vjırden soqır öttj.
Soqtı ekjınen aıanvai erkjn tyıjı
Lıqı tyse çōneldj çau çōmjı,
Sol əserden əzı de tōndj tōmen,
Qırtına kyrtıpen çazım tuır.

Tolqısır çykevelek tōmen sırtır,
Qıdıır aınar tıstı tım-aq çyçır,
Bırtıqır çıqa vıltı tımandanqan,
Asrınnı alavına kettj syngjı.
Sol mınut əljgı soqıs əserjınen,
Bıljıjı vıra çattı çau ızza çertjı,
Dereksız vatır vatır kettj-au çjrkjn,
Talqan vor qırap əlde qaldı ma ızza.
Əteujı belgısız vor tōmen vattı,
Vjr çauır völdı vıl vjr tım-aq çattı.
Vjr kezde tōnkerjıgen çıran qalqır
Tımannan tōmen ızza vıra çattı.

Talrınr, alasır çamı almaı,
Er Lister ne jsterjn oilar vaqtı,
Qaumalar, çauır tōnjı qorçasa da
Sau çonıqa çasımaı amaı taptı.

Öçettendi çauırtan çasımaı vjr,
Qapelınde kjrıstjıske çıqı,
Örtıveske matordı toqtattı da
Ekjıjımen çjverdı qalqır qır.
Tōnjı çerge tyıljıjı taqar çıqı,
Çete tıstı tōmenge çanqa sıqı,
Endı çerdı soqad-au degen kezde
Çyrtı çōneı verdı matır çyır.
Zı etjı de anadaı çerge vatır,
Qondı çyrtı erınen naq çailanır

Kəvinkeden Lister er çarqır tıstı
Çaralı dosın sıyer çolqıqa alır.
Erte oilar, matordı toqtatpasa,
Çetker. eken ços erge açal anıqı,
Çarqıtan maı çasırap sırtı çyır,
Səl keçjıke ketkendeı eken çanır.

III.

Aıqas ta aıaqtalır osı kezde
Bartırlar kele çattı qalqır tyzde,
Kōrdj olar Listerlerdj belgjı bergen,
Sondıqtan da vjr lətıcık çondı çerge,
Oq tıgen Antonio dosın kōjıjı,
Çyregjı elçjredı ot vor erjı,
Malınqan çyrtı çanqa çaramastan
Betjınen aldı dosı ızza çjrtı.

Oq sıjı on ızza sınojan vatır,
Tındamaı acımenen çyzojan vatır,
Qansırap çanqa tım-aq vatsa daqı
Elemı vastı aıaqtın vatır aqır.
Tjstenjı, vatıdandı qairattanır
Alqınır keude kerjı demjn alır
Bzalı, çaralanqan çolvarıstı,
Aerodromqa əkeldı erler alır.

Çınaldı aldarınan tım-san çalqı,
Tolqısı acınojan un kōktı çarır,
Kōrsetjı oramaldı çarasınan
Sōiledı Antonio aıqai salır.

Qan çosa oramalmı çolımdaqı,
Boıalqan tap kyresj çolımdaqı
Qan tamdı, çanım aman ətkenmenen
Basqa da eske alamnı çoldastardı.

Maidanda talai çastar çaza taptı,
Jrkılmeı ızza-ızza çauqa çaptı,
Olardın naqı çan acındır,
Örcjted progrescjı adam çattı.

Çasır çyrtı sırtı çaitpas çıran,
Çatıspas ötkjı çyrdı almas ızza,
Semserler tot vaspaıtın mōngj ası
Çasır azdıra almas çara tıman.

Men daın million mēndjk çete alamnı.
Solardın oilarına etken arman
Çasır çan çalqanına kyresemjı,
Sert etjkı, ızza çalqım mjne soqan.
Çalqır-aq çandı maidan vıl çana emes,
Bolmaqı alda əljı de talai eges,
Çenemjı solarda da vjr berjımeımjı
Bjzıdjı kyc — çalqı kycı vjrkken kycı.

Çalqı ycjı tavıttalqan ası dene
Erjıken çaudan ızza vatı dene
Oilqan armandarın orındauqa
Attandı! Maidanqa erler, kettjkı mjne!
Çırtı çyrtı tırtı çırtı çırtı,
Daıldı er kōksegen ızza çırtı,
Zenvjrek çer çyrtı çırtı çırtı
Atamnı, adam anı tez çırtı!

Oramal çyrtı tu vor çelvjredı
Tolqıtı daıldı soqır Evronı.
Kektı acı top tovmen aqıtıldı,
Tasınan tenjdeı vor el çjgerjı.
Ços vatır samolotke çaita otırtı
Erlerge komandıneı vekem verdı.
Bjzderge çejınu çoq ızza osı
Alqa — alqa! vōmvı lasta, vas jlgerjı.

Ғазытмадағы өлеңдер ғазында

Бұл мақалда ғазымай қалған өлеңдерге бір аз ырақ тоқтар өткім келеді. Барлық өлеңдерге ортақ қалып кемсілкітін бір, vastьсь—бірін бірін қайталаушылық. Әрбір өлеңде отаншындығын тавьсь, кыс, қуаты ғайында, вьздін мереке, siez кынгі сөйленетін байандамашындығын қелісі—тезісі айтылатындығы бар.

Әрбір өлеңде сotsialistik revoliutsianьн volunьнап vastap sotsializmьнн вьздін елде қенгендігін, онап қалқаралық халді, онап дүние сьзлїк kommunistьдї сөйлер қату,—көркем сьқарманьн заңна есвїр сімьсьз. Өлеңде, сьқармашында вьздін елдің ұлы кыс, қуаты, қалқып патриоттық сезімді қалып байандыма тырінде емес, өміршімдігін сан алуан саласынша нақты бір ұсакесіндегі іс, әрекет арқылы суреттеліп көрсетілу керек.

Бірақ мысал алайық: Мұқьсов Қалықпен қолдастың „Көркі қосты көркіме“ деген өлеңінде:

„Ғайнар өмір гүлденіп,
Күн дидарлы тырға еніп,
Бақсаында вахытты
Елім еркін сьргенде.
Көк аспанды мөңгеріп
Алтын қердін өңгеріп,
Долы суық полусты,
Сьргендеп атқа мьнгенде“—деді.

Bastapқы 4 қолды барлық ақындар „гүлденіп, тырға еніп“ деп, сан рет айтып қайталаған, бұл сумақпен қана ақындар өнер беріп отыраған жоқ; екінші 4 қол сумақта бір-біріне қазыспайтын, рькьрдї ьдыратып сьберген 4 тырлї ойды нас қосақталып тұр. I-қолда „Көк аспанды мөңгеріп“ тен кейін самолёт ғайында рькьр айтылуды орнына, оны үздіп тастап II-қолда қердін кеніп алу ғайында, ол рькьрдї ашақтамай Soltьstьк полустыке бір-ақ тартты, бұл полусты не үсін айтылғандығы дәлелденбестен, атқа сьргендеп мьнн ғайында сөз воһьр отыр. Мұны метафоралық образ ва деп тыснуге тьртї volmaidь, өйткені Soltьstьк сьргендеп атқа мьнн деген образ келмейді, полусты атпен емес, volat қыс самолөттін кысмен қеніп алды қой. Бұл екінші сумақ өлеңде көркемдігін алмай-ақ, мақна қарынан екінші үлкен кемсілігі көрініп тұр.

Бірақ: қалып байандыма асыққандығы, сонан рькьр ғайып алғандығы; екіншісі: қараралым сөйлем құрай алмағандығы. Қалықпен қолдастың „Екі дос“ деген тәр-тәуір өлеңі ғазылан екен. Бірақ, өлеңнің сьсеті, сьпаттау системасы тыгелінен Қалмақанның „Granat“ өлеңінен алған. Далар сьсеті іемденуге volmaidь қой.

Valiev Оқар қолдастың „Lenin вьлім“ деген өлеңінің бірінші қатар қерлері тәр-тәуір ғазылань-

мен өлеңнің көлемін кенейте бергенін, тым ғайылып кеткен де, тақы SSSR елінің отсотын айтып сьққан. 80 қолды өлеңде айтылған рькьр 20 қолға еркін-ақ сьатын. Бірақ, Оқар қолдастың тытыспай, қалылар айдай берген.

Өлеңдердегі үлкен бір кемсілік сурет бере алмаушылық. Осы ғазылан өлеңдердің бірде-бірінде не табиғат көрінісінің, не қылы мьзгїлінің, не адам, нәрсенің рьсїнің, суретін дүрыс әдемі етіп сьпаттамаған. Бірақ қатар пїонер ақыны қолдастың іолканы, сьрқанақты суреттегенде қысты, аққарлы даланы, сьрқанақ тебетін мұзды алаңды неге суреттемейді, немесе қуанысты, сьттықты кезенді берем десе көктемнің сьпайы неге бермейді? Пїонерлер, қас ақындар іолка туралы, ашақ атай туралы ғазында, сол ашақ атайға байандыма сөйлетуден бұрып соның өзін сьпаттау беру керек емес пе? Алайды „Қыс“ деген өлеңіндегі:

„Ақ кїмді денелі ақсақалды
Соқыр мьлқау тапымас тьрї қанды.
Үстї-васы ақ қырау тысї суық,
Васын қерї сьқьрлар келїп қалды.
Дем алысы ьскьрїк ашақ вен қар
Керї қыдан қыс келїп әлек салды“—

деген „үстї-васы ақ қырау, васын қерї сьқьрлаған“ нақты ашақ алайды (детмороз) өзін қой. Қас ақындар іолка, ашақ атай туралы өлең қазу үсін алдымен оның сьртқы тұлқасын сьпаттау беру керек қой.

Әдебиет сұлу сөзбен берілген көркем өнер (искусство). Идея, рькьр көркем образ арқылы берілуге тьйс. Мьне, сондықтан қана қана вастаған қас ақындар алдымен алған объектісін қарсы суреттеу вьлім керек. Ұлы классик ақындардың сьқармашында қылың төрт мьзгїлі, алтын тавақ ай, кымьс марқан қылың, сьқьрлалы таң алды, қасылы сьмылдықты кып ватар кез, гьрїлдер аққан өзен, сьдырар аққан кымьс вұлақ, алдын қалқар көл, қидекті қасылы гьлді сай, сұлу адамның кескіні, қылыңдай қарақай, қьбек қасақты вұлақ тал т. в. өз алдына тема воһьр суреттеледі. Ай, вьздін қас таланитар классик ақындардың табиғат қоғам ортасындағы әртүрлі көріністі нақты сұлу суреттеулерінен үлгі алу керек, ьрену керек.

Трактордың ертемін егьске сьқырып сьпаттау үсін, таң алдының мауысқаған сұлу көрінісін сьпаттау вьлім керек volady. Сәбиттің „Kolhoz аулы осындай“ деген роэмасын алыңызсы (4-класқа арналған әдебиет хрестоматиясында). Мұнда комбайнның бірінші кынгі сұмысын суреттеді. Бұл өлеңде Сәбит, кьзетсі Кенвай қартқа, комбайнсы сьгьтке колхоздың сұмысынан отсот қасатпайды,

raport bergjzveidj, mündal kyndjk çümьсььн, protsesjn, sol çümьь vastaloqan çырман vasьньн, inezgьldjn sipattarьн sever suretteidj de, sol suretteu arqьь kolhozьдн cattьq türmьсььн, ça-ruacьььq tavьсььн aiqьн көrsetedj. Əvьrj suretteu, əvьrj pьkьrj çana, tьд көrkem obrazьen kelьp oтьradь.

Əvьrj əlende ne qььsqa suret voladь, ne airtьqca nazar salьnoqan pьkьrdjn tyijnj voladь. Qььsqa lirikаль əlennjn temasь ne volsa, nazar audarьloqan pьkьrj tyijnj suret retjnde erekce surettelьp, kyceitьp verьluge tijs. Eger, naqtь uaqьloqqa qьrьloqan suçet volsa, suretteu varььq көrkemdjь qьraldarь sol suçettj ciraтьp, kyceituge çümьsaluqqa tijs. Negjzgj suçettj, tyijnjdj oidь çinaq, ciraq almai ьььratьp çьberu — ol cьqarmanьд mazmьньн çojadь.

Əleң degenjмьz vьrььdaj qaitalaloqan ьrəqatь, uqastь көrkem sөz. Ыrəqap ren uqas dьrььs cьqraoqan çerde əlennjn əlendjgj camalь. Bül qolqqa tysken əlenderdjn jcьnde uqasqa salaqtьq, olaqtьq momentter көp-aq kezdesedj.

Qanapın Aqmetçan çoldastьд vьrьnece əlenderjn oqььдм. Pьkьrlerjn көrkemdep veruge tьrььsadь. Ыrəqap, uqasqa salaq. Mündaqь salaqtьq ekj tyrlj, vьrj: ərkьm auьzca onai aita vere-tjn „çainap“, „oinap“, „qainap“ siaqtь etjstjktenden uqastardь qьrai salu. Bül aqьndьqta tavьloqan uqas emes, aqьn qacan da tьд, çana uqastar tudьrucь volu kerek, əitkenj aqьn cьqarmanь çasaucь, cьqarucь əner iesj. Əner iesj qacan da çьrttьд uстap, tozььrьp tastaqan eskj-qьsьqь nərsesjn çamar-çasqap cьqarmaidь, çanьnan çasaidь, ol çamaucь emes, çasaucь.

Ekjncьsj — uqastьд dьrььs verьlmeuь.

„Mekterke vьr uaqьtta toldь vala,
Qatarьmen oтьrььstь oгьndььqqa,
Toilarьn qьttь volсььn valalarьm,
Der çana kьlьp çattь ata-ana“.

Mjне, bül əlende ec qandai uqas çoq. Uqasqa salaqtьq, ol çalьp көrkem cьqarmanьд əzjne salaq qarau volьp cьqadь. Əlendj oqьp oтьrəqanьдa uqasьдa vьr mjn çoq, sьlu keli kerek. Cьqarmanьд əvьrj çeke, kьckene mənerjne mjn tysjru, oqan salaq qarau — ol əzjnjd talantьн, cьqarmanььn əzj syimeu degen sөz.

Proletariatьд danььcran çazucьсьь M. Gorki talantьд airtьqca vьr qasietj, sol ədəviettj, iaqьni aqьn çazucь sol əz jьjn çan-tənjmen syuьj, soqan çьqьla verьlu deidj. Bül çьqьla verьlu, çan-tənjmen syu ədəvietke çalьp ьnta qoiumen vьr emes, talantь syu — əzjnnjd cьqarmanьд uqьrtь çana qattь sьn көzьmen qarau, əvьrj ylken, kьcь cьqarmanьь көrkem ideialь tereң çazuqqa varььq talantььq kьcьjn varььnca çümьsai vьlu.

Qazjrgj aqьndardьн aldььna qoiblatьн çalьp vьr tьlek, — ol vьrjndj vьrjnd qaitalama, əvьrj çana cьqarmanьдa tьд, çana pьkьrj aitaьн vol, tьд çana көrkemdjьk ənermen көrjnetjn vol. Көp aqьndarьмьz Çamььldan yirenedj, Çamььl vьgьjn-gj əzjмьzdn en maьzьдь, en aktualьд ol pьkьrjn tez çana çetkьzьp, varььq aqьndardan vьrьн aitadь. Çamььldьн osь qasietjnen yire-nudj vьr qatar ças aqьndarьмьz dьrььs uqьньp çetpegen көrjnedj. Olar Çamььldan yirenudj, sol Çamььl vьrьн çetkьzьp airtьp qoioqan ol pьkьrdj qaitalap airtьp veru dep tysjnedj, qaitalap airtqanda Çamььl əlennjn көrkemdjьgj nasar, pьkьrj çalan, çana obraz, çana aqьndььq ənerj çoq cьqarmalar veredj.

Bül ças aqьndardьн aitatьнь, Çamььl zan turalь, Qьtai turalь, egьs turalь, staxanovcьlar turalь çazьдь, men de sonдай çazamьн deidj. Bül çazoqan cьqarmanьдa çana suçet, çana ol, pьkьrj volmaidь. Çamььl çazoqan taqььrəqa varььq aqьndar çazuqqa voladь, vьr-aq Çamььl əvьrj çana cьqarmanььдa qandai tьд tereң ol, pьkьrj, çana көrkem əner tudььrьp oтьrsa, ças aqьndarьмьz mjne sonдай çana ənerdj tava, tudьra vьlu kerek.

Ыzdn çoqarьда atar, toqtalьp көrsetken vьr qatar kemcьlьkter, çaloqьz çana qalam uстai vastaloqan çastarьмьzьдн əlenderjnde qana emes, qazjrgj jrgelj aqьndarьмьzьдн cьqarmalarьдa da kezdesedj. Bül kemcьlьkter, vül salaqtьqtdьн elementj vьr qatar aqьndarьмьzьдн cьqarmanььдa volьp tьrsa, onдай cьqarmalar çazььp vьtpegen, çasalьp volmaoqan əlender deljnedj.

Menjң „Pioner“ çurnalь redaksiasьнan alyp qaraqan əlenderjмьjң көpcьlьgj (çeke sьnamaqandardan vasqa Eset Əukebaevtьд „Taң col-ranь“, Omarov Esenbьdьн „Stalin vaxcasьдa“, Smailov Quanьctьд „Dostar“, Bətken Saqьndьqovtьд „15 çьl“, Qoçabaev Miasьtьд „Quanam“, Beisen Sarqьtbaevtьд „Qьtai qalqь çenedj“, Aqьmьctьд „Tuьsqa el Ukraina“, Çanarov Ualixannьд „Qььsь kecte“ t. v. çoldastardjьk) əlj çazьlmaoqan, jstelьp çetpegen əlender.

Əleң çazu — çaqьsь, syisjnerlьk nərsə, vьraq ol qьнь, asa çauartь da js. Ol — sөz ənerjnd asьь da, kyrdelьsj de. Əlendj çazьp cьoqu ucьn aqьndььq talant, savьt, tapqьr, — tereң ol, көrkemdjьk tьl ənerj erkьn, mol çümьsalu kerek. Onьn ucьn vьzdn ças aqьndarьмьz oгьstьд klassik aqьнь Puckin, Lermontov, Malakovskiden, qazaqtьд klassik aqьнь Avai, Maxamьet, Sьltan Maxmutten çana Çamььl, Səvit, Taiьr, Əvdjlda t. v. aqьndarьмьzьдн sьlu, sever əlenderjnen yirenu, ylgj alu kerek voladь.

KJCKENTAI PATRIOT

I.

Qaraqor tyn. Közge tyrtse kör-gijsz. Qalyñ ormannyñ jcy... Aqy-ryn qana esken tynnyñ samai çe-lynyñ levjmen terbelgen qamystyñ sıldyryñ äldi kym kuvjler seiles-kendei dıvıy beredj. Osy qalyñ or-mannıñ jcyñ qaq çarır ötietjñ çal-qyız aıaq çol Stalin kolhozyna va-ryr, vjr cetj N-völjnyñ zastavyña pıctasady.

... Mariam bül çolmen vırnyñ kundjz de çalqyız çyryr körmegen edj. N-völjnyñ zastavynda vol-qan kino-teatrlarqa varqanda kol-xoz çastarymen vjrge, ne volmasa kjcy aqasyna erjr varatyn edj. Keide aqasymen ekeuj qana var-qanda:

—Aqal çol çaman, kecjkek qorqamyz--der, oıynnyñ aqyryña da qaramai ketjr qalatyñ. Toqaidyñ sıldyryñ, orman jcynde qonaqtar otyrğan qıstardıñ sjlkjny—Ma-riamqa vjr qorqınyñ nıse volır körjnetjñ edj.

Mariam men Zoia aırylmas dos. Ekeujnyñ yj de körçj tıratyn. Yı tırmıstary çaqsy. Savaqtan qait-qanson ekeuj patefon oınatady.

Bıldardyñ äke-çece, aqalardy da sonдай kjcy pejldj, vala çandy adamdar. Ekeujñ de öz valasyn-dai kytjr, äpıctep otyradı.

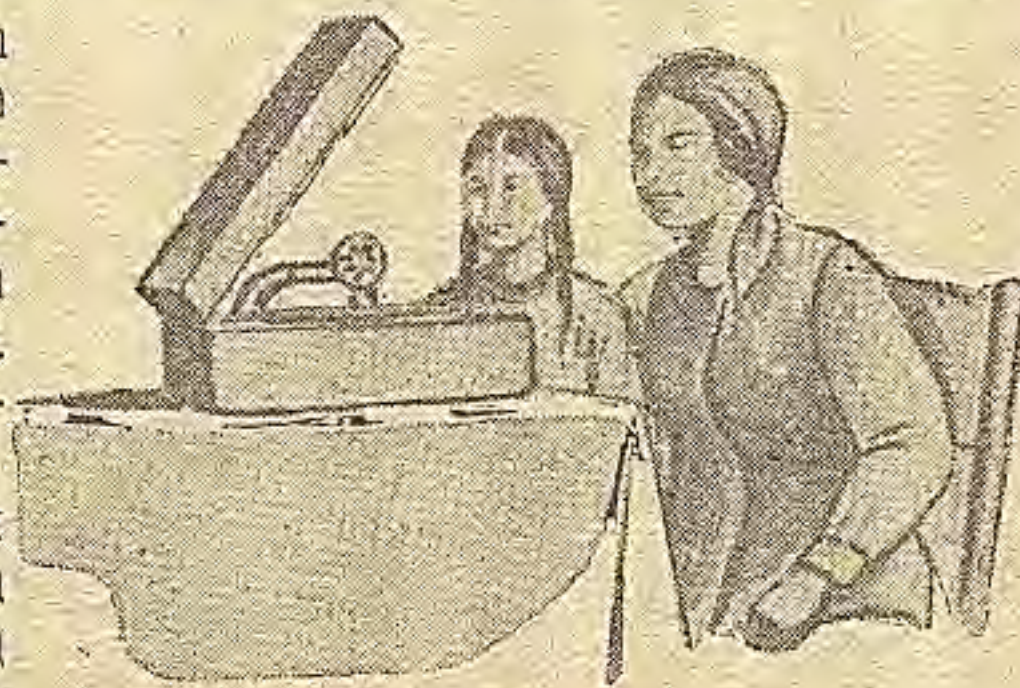
Bılar qyzyñ äsker men komandir-lerge de sykjmdj körjnetjñ. Yile-ryne kelgen komandir, qyzyñ äs-kerler de bıldardyñ özjnyñ tuqan va-ıyryndaı erkeletetjñ.

Mariam men Zoia Polakov Mi-xail degen leitenantıñ özderjnyñ tuqan aqasynдай körjetjñ. Sebevj Polakov keide olardyñ zastavaqa er-tjr varatyn. Qoldaryña mylyq ve-ryr atqyzatyn, qyzyñ äskerdjñ tırmısy, olardyñ çyrys-tırys, mylyq atı, qylyc savı, at oıyndary bıl-lardyñ öte qyzyqtıratyn. Mixail kelse:

—Zastavaqa araqınyzcy,--mylyq atqymyz keledj, qyzyñ äsker aqal-arymyzdyñ oıyndaryñ körgımjz ke-ledj—der ekj qyız ötjnetjñ...

Mariamnyñ äkesj çımsyna ve-ryk, tözjmdj adam. Onyñ tırtqy çyzy, ııtyñ ötkjr közj, oıyna kel-gen sözdj aculanqan adamдай qa-

tanıraq tılmen vjr-aq aıtyr sala-tyndıqy, qylyc, mylyq sıaqtyñ äs-keri qarudı syietjñ mjnezj vırnyñ partizandar oträdjnde volqandy-qyñ özjnen özj vıldjryr tıradı. Öte vjr vetkei adam. Eıvıektj en-telei jsteidj. Sondıqtan da kolhoz vasqarmasy Kösemdj sondılyq çaqsy köretjñ, oqan öte senetjñ, qaida çauarty jı bolsa,—Köseken varsyn deitjñ. Kyzden berj astıq,

macına, çaqı mailary skladyñdy kuzetjne taqıayındaldı. Kynde ke-ke kuzetke cıqady...

* * *

Kolhoz qalasyñdy çyga çaq cetjñ-de, toqaidı kjre tıroqan kök ca-tyryñ, çınaqan çykıei tekcelenjr salınoqan kjcyıeu yı. Batıman keide yide çalqyız otyrğanda, gazetten oqyğan cet el razvedka vandyly-nyñ zıankestjck äreketterjñ ollar yjnyñ cetkeiljgjnıen qauır qylyatyn. Vjraq, qorqar der, ol sıryñ Mariam-qa aıtpatyn. Kynde kecj eleu-sjz, gazet, çurnal oqımen, patefon oınatımen, Mariamnyñ ängjmesjñ tyndaumen ötkjzetjñ.

Batıman men Mariamnyñ ez vazarlarıñ özjnde volır, patefon oınatyr otyr edj, esjktj vjreu qaqty. Batıman patefondı qoidı da esjkke varır, vjrden aca qoımai:

—Kjmsjñ? degen sıraqty kyt-kendei—men qoi degen tanıy dausqa esjktj actı. Batıman sal-qyñ tıspen:

—Çaıcama?

—İe, çaıca.

—Köseken qaida?

—Kuzette.

—Bygjnı gazettj aldınyzdar ma? Pıctasy vala esjck çavyq tıroqanda

keljr vjzdjñ gazettj tastamai ke-tjptj, ädeij soqan kelgen edjñ.

—Mariam qaraqym tateñe „Prav-da“ gazettjnyñ bygjnı saıyn alyr berj.

Bül kelgen kolhoz predsdatel-jnyñ qarındasy Qanıkyl volatyn. Gazettj qalyña alysymen ketuge aınalyr edj. Batıman qalçyndaı söller:

—Ot ala keljr pe edjñ, otyra tırsaıcy. Ängjme ait. Bolat keldj me? Ne qavar aıtady der sırai vastady. Mariam da tate ketpecj degendei Qanıkyljñ moınyña asy-ly. Otyndıqqa qaita otyra berj:

—İa, ıımytyr varady ekemjñ. Aqı vjr qyzyq qavar aıtyr keldj.

—Kese Vorocılov atyndaqy kol-xozdyñ malıcylyr kecke çaqıñ malı aulqa qarai qartatyr kele çatsa, Qaraötkelden ötyr sırtqa qarai ketjr vara çatqan ekj çaiıu adamdy körjrtj.

—İa?

—Sonımen malıcylyr olardyñ el-sjz çaqqa vet alystaryñ söket körjr, vjreulerj varqan eken, qoldarynda tese, kyregj var, ysterjndegj kjm-derj de nacar, tys-tyrlerj de çat aul-dyñ sıryndaı odıratyr körjnse kerek, qancama çasıyınamyz der çyly çyzyben qarıy alyr kyle söile-se de, olardyñ çat adam ekendjgj vjlynyñ tıryty. Malıcy da sezvegen adam volır çorta ängjmelesj:

—Qaidan kelesjzder? dese,—äide qaidaqy vjr kolhozdyñ atyn aıtyty.

—Qaida varasızdar? dese,—tau-qa sıyr aulaca varamyz der qu-lyqyñ asırtısy kelse kerek.

Malıcy, kızıñ özjñ vjrdene de-sem qarı çımsar qasyr keter,—der qaityr keljr malıcylyrdyñ vjryñ zastavaqa çberjr, özj çasıyın so-nyñan erjr otytyty.

... Älgj ekj çjgjtj zastavaqa alyr kelgende cet eldjñ osyly çjbergen agentj volır cıqıtyty...

Batımannıñ çyregj ädenege qyzy-qandaı, köz aldınan facisterdjñ razvedcikerjnyñ, olardyñ sımyrı tıloqalardyñ suretj elestep, körke deıjñ ııyqtai almaı çattı.

Közj jlyne bergende esjktj vjreu qaqqandaj völdı. Batıman esjktjñ aldına varır:

—Bül kjm?

—Çolaucь edjm—dedj, qoңyrlau daus.

—Qalda varasьn?

—Bygьnce rьqsat etjnjz, yijnjzge tynep cьqaiьn—dep etjne sьrandь sьrttaqь daus.

Batiman oilanьp:

—Esjktj asraqanda ezjmdj—ezjm saqtarmьn, bül spiondardьn vьrj volьp qolqa tyspei ketse, otanoqa ylken zian keltjrer degen oi qorьtьndьsь esjktj acuoqa uьqardь. Actь...

Sür cьlandai cьnjrek kez orta çastaqь vьreu amansьz va, dep yige kjrdj.

Batiman alqacьnda tosaңsьoan-dai volsa da sьr vermegen kьsjdei sol çaqtaqь vөлmege alьp kjrjь, cam çaqьp az otyьp edj:

—Çengei suьnyz var ma?

—Qainьm cai qoьp vereijn, çolaucь ekensjz dep „qonaqca“ silai vastadь. Etjnjь vөлmesjne keljь uьyqtar çatqan Mariamдь aqьyn oiatьp sьrtqa alьp cьqьp:

—Ac uьqьndь, kəzjь zastavaqa var. Uide vьr çat, kydjktj adam otyь, dedj.

Mariam çaisььqta kyndjz qorqamьn dep çalqьz cьrmeitjn, „var“, degen cecesjnjn sөzjn qaitarmastan cьgьrjьp kettj.

Qaraңqь tynde qalqьqan qalyь toqai, vьrьn arçaqьna qьvьcьq tьqьp tьrқandaі kərjnucь edj. Bül çolь qorqu oьyna da kjrjь cьqradь. Cась çalььrap cьgьrjьp kele çatqan 13 çasar Mariamньң çauьngerljьk çolьp qutьtьqatqandaі ças çapьraqtar vasьn iьp qarsь alqandaі voldь.

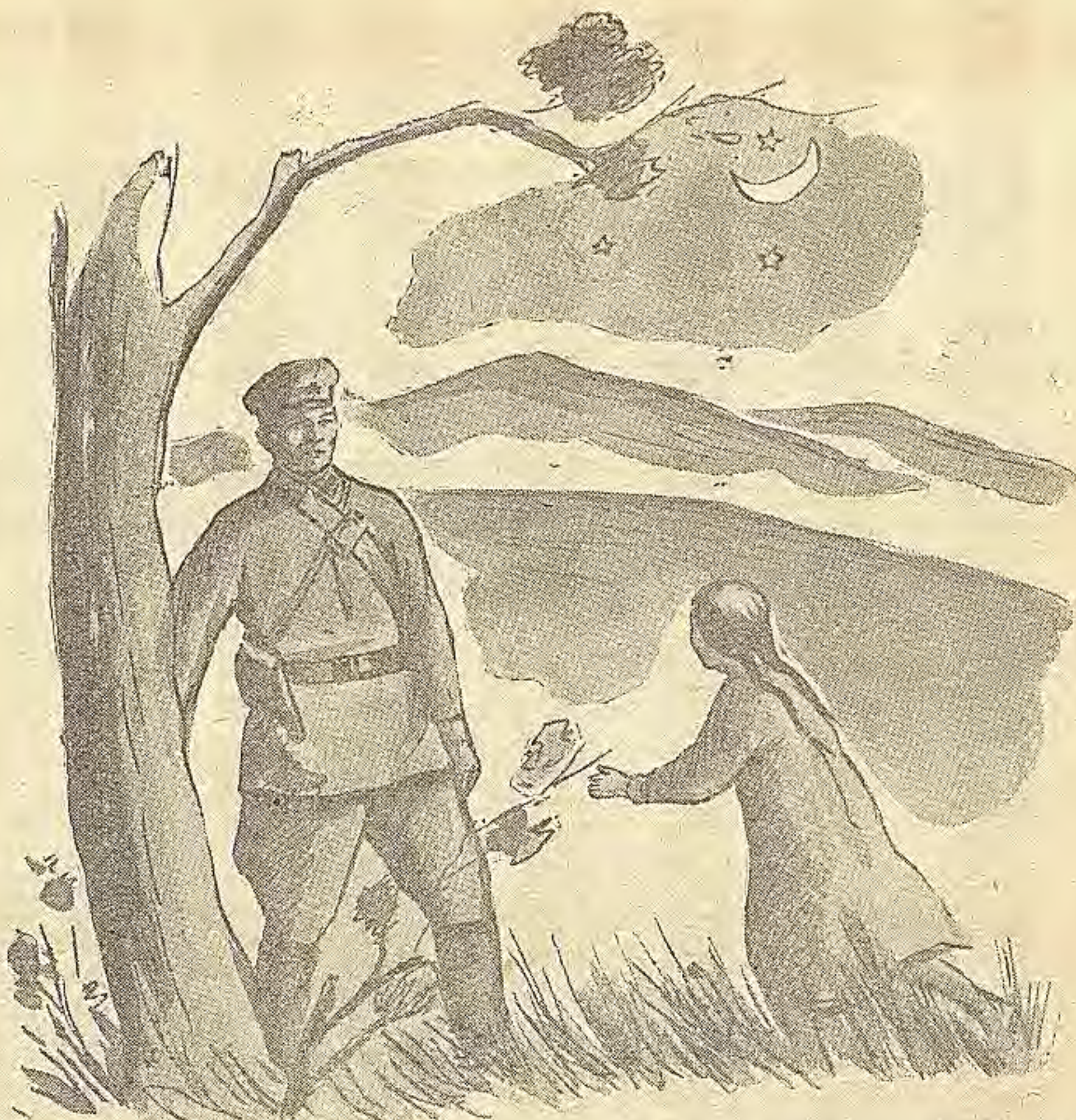
Mariam postqa taiana bergende:

—Toqta!—degen daus—selk etkjzдж.

—Men-men—Maca¹, dep aiqai saldь.

Kyzette tьrқan ezjn oinatьp cьretjn leitenant Poləkov eken. Mariamньң dausьn tani qoьp, cьgьrjьp aldьnan cьqьp, qьsaqtar kəterjьp aldь. 8 kilometrge alqьnьp

¹ Komandirler Mariamdj—Maca deitjn.

cьgьrjьp kelgen Maca əuelj cьrəgь auzьna tьqьnьp ectene aita alma-dь. Leitenant kəterjьp qaraul yijne əkeldj.

—Bjzдж—bjzдж yide vьr çat adam otyь... Ma-mam sjzderge çjberdj... dep sөzjn vөлjьp əreң aittь.

* * *

Mariamньң yijnde tynde voloqan oqiqanь valalardьn kərcьljьgь qavarlanьp qalqan eken, Mariamдь mektepke keljsjmen ortaqa alьp, sьraqtь çaudьra vastadь.

—Sen əzja vatьp volьp ketjьpsjn qoi, tynde zastavaqa qalai çalqьz vardьn?

—Qaraңqьda qorьqradьn va, adasьp ketpedjn ve? Yilerjne ol

spion kelgende sen olau ma edjn—dep çaңььca çauqan sьraqtarqa Mariam çairandaqan cьzven çauar verjьp otyь. Balalarqa tyndegj voloqan oqiqalardь aittь. Sьrttan Qьzьl əskerler keljьp qalqanda cai jcjьp otyьqan „qonaq“tьn pectjn jcjne kjrjьp ketkenjn aitqanda, balalar kyljьp çjberdj.

—Komandir arqamnan qaqьp, vetjmnen syjьp—mjne bjzдж kjckentai patriot çauьnger—dep menj ete çaqьsь kərjьp qaldь. Maqan vьr kjcj koliverlj mьltьq vere-tjn voldь, erten varьp mьltьqьm-dь alamьn—dedj.

Qorcap tьrқan pionerler Mariamньң vatьrььqьna syjngendeі du kəterdj.

(BASY ӨTKEN SANDA)

Ol, üiqtar çatqan mamasyñ qo-lymen aqyñ tyrtjy qaldy da susyñ sürady. Bjaq mamasy oqan, vjr severten, susyñ vermedj, apelsin-nyñ vjr völegjñ yzjy alyp çe dedj.

Gek mamasyñ vül sözjñ çaq-tyrmasada apelsinnyñ vjr völegjñ yzjy alyp çedj, vjraq sondada onyñ üiqyñ kelmedj. Ol, oianvaspa eken-der Suktj vyjrgy tyrtjy qaldy. Sük çaqtyrmaqandai-aq vjr qor ete tystjñde üiqtar çata verdj.

Sodan keijñ Gek pimasyn kidj, esjktj epter çartylai actyda, koridor-qa syqy.

Vagonnyñ koridorly әj q-sylcañ, әj üzyl edj. Onyñ jckj qavbyra-synan vyktemelj otyñdyqtar çasal-qan, egerde, ol otyñdyqta otyñyр sodan keijñ tyregeletjñ volsañ—ol özdjgjnep sart etjy çavylp ketedj. Bül koridorqa taqyda on esjk ke-ljy kjredj. Esjkterdjñ vәj de qyzylyrmen syrlanqan çarqyrap tūr, vәjnyñ de altyn tystes çez tūtqalagь var.

Gek aldymen vjr otyñdyqqa keljy otyñdy, sodan keijñ ekjncj, ycjncj otyñdyqqa vагыр otyñdy, sonymen ol çylçyr otyñyр vagonnyñ ең ücyñ-na deijñ vardy. Bjaq däl sol kez-de, qolyña сырақдан üstaqan pro-vodnik keldjde, Gekke çürt üiqtar çatqan uaqyтта otyñdyqtardy sartylatyp çyryjnyñ dürs emes eken-djgjn altyp, üialty.

Provodnik өз çөnjne ketjy qaldy, Gek te dereu özjnyñ kupesjne qaral çyrdj. Ol mamam oianyp ketpesjncj dep, esjktj azar degende epter acty da ony qaita çarty, söittjde çymsaq төсекке keljy kjrjy kettj.

Sük çyr-çuan volyp dalyр, var çerdj özj alyp çaty eken, Gek ony агьрақ çatsaıcy degen kysjce vyjrgy tyrtjy.

Bjaq, däl sol kezde Gek qatty qorqyñysqa üsyrady — çatqan Sük emes, mürtty vjreu eken, ol aculy tyrdy Gektjñ vetjne vaçyrala qaldy.

— Bül kjm özj, qaqtyqyр çyrgen?—dedj ol aculanyp.

Sol uaqyтта Gek vaçyгыр çylap qoia verdj. Sosynqan passaçirler-djñ vәj de özderj çatqan polkalar-

dan vastaryñ çulyр-çulyр aldy, sam çaqyldy, Gek өз kupesj emes, vas-qa vjr kupege keljy tūrqanyn vai-qaqanнан keijñ vürnyqydan da агь vaçyгыр çylai verdj.

Vagondaqy adamdardyñ vәj de oqıqanyn çalyñ vjrden tystjne qoi-dyda kylkjge kjrstj. Mürtty adam calbaryñ çana әskeri gymnastorke-sjñ kidjde Gektj çetelep, özjnyñ ku-pesjne arady.

Gek көрpesjnyñ astыña kjrdjde dьvьsьñ сыqarmastan çata verdj. Vagon tervetjledj, soqqan çeldjñ suyldaqan dausy estjledj. Stol ystjñde çalyqalyр kele çatqan staqan-qa, apelsinge çana Gektjñ mama-synnyñ üiqtar çatyр, әlde qalai kyljndegen vetjne өlceusjz ylken ai vürnyqyсындаı säulesjñ төgjy tūr, апасы ülynyñ qandai xalge ücyra-qanynnan qavarysyz üiqyda çatyр. Aqyрda Gek te üiqtar kettj...

... Gek tys kerdj vürny-sondy көrmegen: Әlde qalai çandanqandai var vagon. Kele çatqan zyly qaqyр dөngeler, Tjy qatqandai vjr vjrgjne dөngelik. Savyn tyzer qalyñ vagon keledj, Paravozqa kele sölei beredj. Bjrgjncj: İmtы alqa, aly çol, Tynçыrap çatyр aldynda ol. Ekjncj: çarqyта, sen de fonar cam, Atqanca çainap altyn tan. Ycjncj: çaina, ot, gudok, daubьstь, Zьmьra, dөngelik, сыqьsqь. Tөrtjncj: söz toqtalmaq däl sonda, Kөk tauqa çytkjy varqanda.

Gek oianqan kezde ecqandai söz de çoq, tek vagonnyñ dөngelik-terj qana vjr kelkj tarsyldap, aına-lyр kele çatty. Qyrau vasqan tereze-den kyn çyltyrap көrjnedj. Tөsekte çinalqan. Oianyp, çynlyр alqan Sük alma çep otyр. Al, Gektjñ mamasy men mürtty adam esjk aldyña tūr-гыр, Gektjñ tyndegj çyrgjsterjñ altyp kyljyр tūr. Sük әlgj mürtty әskeri adamnan alqan, tyvjne sarь çez patron kigjzgen qarыndасыñ dereu Gekke әкер көрсettj.

Bjaq, Gek oqan көnjl audarar-lyqtai volqan çoq, ol qorlanyp çana ьzalanyp otyр. Bosa-volmasa, Gek anqyrt çana ümytсаq volatyn. Onyñ ystjñe tynde vөten kupege vагыр kjrjy kettj, mjne endj özjnyñ calbaryñ qaida qoıqanyn da vjle al-

mai otyр. Bjaq, Gek münyсьña qaral өleñ aita vjledj.

Üiqydan oianyp mamasy men кө-rjyр, çynlyр volqanнан keijñ ol süp-sulyр terezege mandayñ syler tūr, vül alartyñ qandai өlke eke-njñ, vül aradaqy qalqtardyñ qalai tūratyndyqyn, nemen tjrcjlyk ete-tjndjgjn qarap vaiqaumen voldy.

Sük esjkten esjkke kjrjy, kupe aralap, passaçirlermen tanysyp çyrgende, oqan passaçirler әj tyrlj: vjreu rezenke, vjreu cege, vjreu taqy vjrdemeler berjy çatqan kezde, tjrtj kei vjreulerj ec näse vermei çat-qan uaqyтта, Gek terezeden көр näselerdj көrdj.

Mjne, orman jcynde yj tūr. Aıa-qyña ylken pıma kigen, qolynda көtergen mьsьqь var vjr vala çy-gjryр, esjk aldyña сыqy. Mьsьqь va-lanyn qolyнан ücyр tystjde üpa qarqa malyqyр, qorbalandap сог-сыр çyrdj. Ol vala mьsьqьñ nege laqtyrdy eken? tәrjzj stol ystjndegj vjrdemenj çep qolqan volu kerek.

Mjne, endj yide, vala da, mьsьqь ta көrjñveı kettj, çazyр dalanyn ortasыnda zavod tūr. Dala appaq, za-vod trivalary qyzyly, tytjnderj qara, al çaryqtary sarь volyp көrjnedj. Bül zavodta ne çasalady eken? Mjne, kjckental valaqan, onyñ qasyn-da ylken ton kigen kyzetçj tūr. Ton kigen kyzetçjnyñ yjndjy өte ylken edj, sondyqtan da ony mьlyqy vjrtal savan siaqy çjр-çjncjke volyp көrjnyр tūr.

Büdan keijñ qalyñ orman көz aldyнан өtjy çatty. Çaqynnan кө-rjngen aqactar tez sekjryр өte сы-qady, al alystaqy aqactar, qar vьyр çjvermei tūrqandai çai çylçyr keledj.

Çol volыnda ylken, әj çaryq talai stansialar da kezdestj, onda da çyzdegen paravozdar vjrden ьsьl-dap, kyrsyldep çyrdj. Mәskeudegj өzderjnyñ yjnyñ vürsьnda tūratyn әj tyrlj üsaq-tyiekter satylatyn azyр-tylyk dykenj camalas qana kjckental stansialar da kezdestj.

Ruda, көmjy çana çuandyqy va-gonnyñ çartyсындаı çuan aqac tiel-gen poezdar da qarь çolyqy.

Olar өgьzder men sьrlyardyñ eca-

Юны да қуыр сәтјр қалды. Вәл есалонның паравозь сүрһь сәна гудогј де әлсјз едј, дәл сол кезде вјр өгјз му-м! деп едј, машинист оған сәлт қарады, ол менің үлкен паравозьмды қуыр кеде ме деп қалса керек.

Ал, вјр разиезде олар кустј бронероезвен де қавықаласа келјр тұра қалды.

Бронероездың устјнде кенерпен орақан үлкен атыс құралдарь сүстаньр көрјнјр тұр.

Қызы әскерлер көңілді тырде қар устјнде секјрјр, кылјр сүр, олар қолқартағын соқыстығыр, қолдарын сәлтәды.

Вјрақ, бронероездың кейнгј сәқьнда, вьлқаны тон киген вјр адам унсјз-тынсјз тұр. Сук пен Гек вәл тұрған адамды, әрине, командир болу керек, қандайда болсын сәуқа қарсы ұлы асиқа Vorocilovтан вүлгық келмеспе екен деп, сонь кытјр тұр екен-қой деп ойләды.

Сьһнда да, олар қол воһ аз нәрсә көрген сәқ. Аттең не керек, voran вүлқаратар vagonның тереzsјнјң көзјң қар васьр қальр тұрды.

Ақырда роез вјр кјккентәл стансияға келјр тоқтәды.

Сесесј Гек пен Суктј сәрге тусјрјр, әскері адамның қолындақы сүктерјң ала бергенде роез да сәлсі сәнеләді.

Самадандар қардың устјнде сәтыр. Ақастан салықан platforma тез vosap қалды, ал әкесј олардың алдынан сьққан сәқ.

Гек пен Суктјң сесесј олардың әкесјне асыланайың dedј, валаларына сүктј қаратыр қойды да, өздерјнјң алдарынан Сук пен Гектјң парасьһның қандай көлжк сјвергенјң вјлтекеј воһр, өзј ат айдасьға сәлбәуқа кеттј, өйткенј олардың варагың сәргне дејң әлде болса, Таіғаньң јсмен, сүз километрдеј сәрг сүгу керек едј.

Сесесј көр нақты кесјктј, вјр mezgјде валалардың тұрған сәргнјң маңынан вјр қорқыһьсть теке көргјңдј. Ол әуелј салдан ақастардың қавықьһн сьрыгыр сәрг сүгдј, вјрақ sodan кейн асыл тырде маңар қойды да Сук пен Гекке, әлде қалай қадала қарады.

Сук пен Гек дереу самадандардың тасасьһна вүқа қалды. Өйткенј вәл өлкелерде текеге не керек екенјң кјм вјлсјң.

Олардың сесесј қайтыр келдј. Ол өте јренсјр қайты, алдымыздан стансияға ат сјвермеујне қарақандә ол вјздјң сьққаньмыз туралы

telegramды алмақан екен-қой деп ойләды.

Sodan кейн Сук пен Гектјң сесесј вјр ат айдасьһны сәлдар алды, ол өзнјң ұзын вјсјгјмен текең сәндь қалата вјр тартыр, қуыр сјвердј де олардың сүктерјң стансияның вүфетјне алыр сүгдј.

Стансияның вүфетј кјккентәл едј. Воһ Суктјң воһндай вјр сәуан саманьһн вүлқылар қайнар тұр. Саманьһн сақылар, selkјлдер вүһн вүлқырата тустј, вү вүлт сияқтаньр үйдјң сьгыс төвесјне қарай көтерјлді, үйдјң төвесјнде сьһнқалы ұсыр келген торқалар сьқыһықтар сүгдј.

Сук пен Гек сәйлағын јсјр воһқанса сесесј ат айдасьһмен сәудаласьр тұрды: орман јсјмен оларды варагың сәргне дејң арагыр салу үсјң қанса ақса алатыһн сүгар, келјсрекј вольды. Ат айдась ақсань өте көр сүрадь—сүз сом сүрадь.

Вјрақ, олар сол вақарға келстј, ат айдась паньһн, атыһң сөвјң сәна сьһ тондар әкелу үсјң үйне кеттј.

—Әкелерјң вјздјң мұнда келгенјмјздј вјлмеітјң воһу керек—dedј сесесј.—Вјздјң келјр қалқаньмызды вјрақ вјледј де, қуанады-қой.

—А, ол қуанады,—деп Сук сесесјнјң сөзјң қуаттәды, аузындақы сәһн сүта вәтјр,—мен де қуанамьһн.

—Мен де,—dedј Гек вјр сәқынан,—вјз ақығын қана варагың да, eger парам үйден тысқа сьқыр кеткен болса, самадандарды көрсетпеі тықыр қойьр, өзјмјз крөватьһн астына вүқына қаламыз. Ол үйге келедј. Отырады. Ойләды. Ал, вјз үндемеі сәта беремјз, sodan кейн вјр кезде аіқай саламьз.

—Мен крөватьһн астына сәмаітмьһн—dedј сесесј,—сәна аіқайлаітмьһн да. Крөватьһн астына өздерјң кјлјңдер де аіқайлаі вәргјңдер. Сук, сен қанты қалтаңа неге саласьһ? Онсызда сенјң қалтаң ондай-

мұндай қықым төгетјң сәсјктеі-ақ толыр тұрған сәқ па?

—Мен атқа беремјң,—dedј Сук сәһмен.—Гек, сен де тоқастың вјрјң қалтаңа салыр ал. Сенјң қалтаңда қасан да болса еснәрсә сәқ, vos сүредј. Тек әйтеујр менен сүгар алуды қана вјлесјң.

Кесјкпеі ат айдась да келдј: кең қанатты сәнақа сүк салыңды, сәрг tiedј, сәнаньң устјндегјлер көрге мен тонқа оғаньр қымтаньр отыһьсть.

Үлкен қалалар, заводтар, стансиялар, derevneler, poselkalar қос воһыңдар! Endј алдыңды сәқта тек орман мен таудан васқа еснәрсә сәқ, одан ағы тақы да сәмсақан орман вәг.

Олар ыһыт сәвүлқанға дејңн мүлгјген таіғань тапырқай отығыр әрј тату, әрј көңілді сүрјр кеде сәтты. Вјрақ, вјр mezgјде Сукке көнјлсјздјк пайда вольды. Ол сесесјнен пирөккі іа воһмаса вулканан сүрадь.

Әрине, сесесј оған пирөккі де берген сәқ, нан да берген сәқ. Sodan кейн ол асыланды, не јстерјң вјлмеі Гектј ітермелер, сәнаньң сәтјне қарай ықыстыра вастәды.

Алқасқы кезде Гек вәсалдығы јстер, оһың ықыстығыһна көне вәрдј, тјртј воһмақан соң вүлқан-талқан воһр асыланды да, Суктың вәтјне тукјтјр сјвердј. Endј Сук те қаты асыланды, дереу төвәлесуге ыңқайлана вәрдј. Вјрақ, олардың қолдары үлкен тонның сәргнјң јсјнде вольды да, қымылдауға мүрчалары келмедј, тек вәг воһқань сьһ маілақайлағын вастыра киген маңдайлағымен вјрјң вјрј сүзгјлеі вәрдј.

Сесесј валаларына қарады да кылјр сјвердј. Ал, сол кезде ат айдась да аттарына қамсы васты, аттар аіқа қарай ұмтыды. Үлпјлдек сүндј екј ақ қойан да дәл қолың устјне сьқыр алыр вилер сүгдј. Сол нақтыта ат айдась да: „Ей, ей сүл. Вәйқа, васьр кетермјң“—деп қойандарға дауыстады. Көңілді қойандар орманға қарай сәрттыр кетјр қалды. Вәтке тұһық таза сәл соқадь. Вјрјне вјрј ерјксјзден тықыһьса отықан Сук пен Гек те, сәнада, тауды вәуылар таіғаға сәна сәқың қалқан көк таудан сәқары ақығындар көтерјлјр кеде сәтқан аіқа қарай сьқыгытыр кеде сәтты.

Вјрақ, сәнадақы аттар ес қандай командасьз-ақ, қар васьр қалқан вјр кјккентәл үйдјң қасына келјр тоқтай қалды.

(Сәлқась 6-сәнда)

M A Z M Ū N Ъ

	Betji:
ВК(в)Р ньд XVIII siezj	1
Иманҗанов М.—Алқыс аттам көсемге (Өлең)	1
Ҷамвь1—Ҷенјтпраздар siezjne (Очерк)	2
Vsevolod Visnevski — Partia siezjnde (Қоіън книҗкеден)(Өлең)	3
Омарвай Малҗаров—Анаҗа sert (Өлең)	6
Авай Малдъваев—Өмјг җемјсј (Өлең)	6
Мәдјхат Төреҗанов—Вал вөвек әнј (Өлең)	6
✓ Мұқтар Әуезов—Оқудан қайтқанда („Авай“ деген романның узјндј)	7
S. Mixalkov—Үс җолдас туралы җыр	10
Isa Baizaqov—Kavkaz (Поема)	11
Рамазан—Ватърдың балалық саҗы (Әңгјме)	14
Иманҗанов Мұқан—Қызы оғамал (Испан җас- тарның өмјрјнен)	17
Esma qamvet Smailov—Ҷазылмаҗан өлеңдер җайнда (Konsultatsia)	19
Lekerov Asqar—Kjckentai patriot (Әңгјме)	21
Ark. Gaidar—Сук пен Гек (Әңгјме)	23
Асық қат	25

Уақытса җауапты редактор Q. Seilxanov.

Техредактор F. Samatoxin.

Ҷауапты корректор Z. Esqaliev.

Өндјрјске 28/III-1939-җылы тапсырылды, басуға 4/VI — 1939 җ.
түрҗат берјлдј. Көлемј 3 печатни лист. Қағаздың форматы 62X94¹/₈
Главлит уәкјлј № 1346. Тираҗы 9035 дана.

РЕДАКСИАНЫҢ АДРЕСІ: Алма-Ата қаласы, Авай кө-
ресј, 40. Телефон № 6—87.

Qazpoligrafrestjн кјтаптар баспақанасы. Заказ № 503.

Bağış 50 tijn.

145